

ΦΙΛΟΚΑΛΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΡΗΜΙΚΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΟΣ

ΜΕΡΟΣ 1. Η ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ

Η «Φιλοκαλία των ιερών νηπτικών» είναι συλλογή πατερικών κειμένων, τα οποία έχουν ένα ιδιαίτερο περιεχόμενο. Το περιεχόμενο αυτό αναφέρεται στη μυστική, δηλ. εσωτερική ψυχική εργασία της καθάρσεως του νου και της καρδιάς. Γι' αυτό τα πατερικά κείμενα της «Φιλοκαλίας» παρουσιάζουν διαστάσεις και όψεις της μυστικής θεολογίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Επειδή δε η βίωση της μυστικής αυτής πνευματικής εργασίας πραγματοποιείται υπό τον όρο της αδιαλείπτου εγρηγόρσεως της ψυχής, της νήψεως, τα πατερικά αυτά κείμενα χαρακτηρίζονται και «νηπτικά».

Η λέξη «νήψις» ετυμολογείται από το ρήμα «νήφω», που σημαίνει. δεν πίνω οίνον, είμαι νηφάλιος, διάγω βίον εγκρατή, είμαι σώφρων, ήρεμος, κόσμιος. Επομένως τα νηπτικά πατερικά συγγράμματα είναι τα κείμενα εκείνα που, όπως θα ελέγαμε σήμερα, παρουσιάζουν την «υπαρξιακήν» όψη της ηθικής και

πνευματικής εργασίας της καθάρσεως του νου και της καρδιάς, με την οποία ο πιστός προσεγγίζει στην περιοχή της θείας παρουσίας και ενεργείας. Τα νηπτικά πατερικά κείμενα δεν είναι κείμενα αφηρημένων θρησκευτικών στοχασμών ή θεωρητικής ηθικής διδασκαλίας. Είναι «το μεγαλόπνοο απαύγασμα ηγιασμένου ασκητικού βιώματος θειοτάτων πατερικών μορφών, επί των οποίων επέλαμψε το πανάγιον και φωτιστικόν πνεύμα» 1. Για τούτο πολύ εύστοχα η «Φιλοκαλία», συγκρινομένη προς τα λοιπά πατερικά κείμενα, χαρακτηρίζεται από τους εκδότες της εκδόσεως που κυκλοφορεί, ως το Άγιον των Αγίων².

*

Η «υπαρξιακή» σημασία των νηπτικών πατερικών κειμένων καταφαίνεται στις ημέρες μας από την εκτίμηση που εκδηλώνουν προς αυτά όλο και περισσότεροι πνευματικοί άνθρωποι, θεολόγοι, ιστορικοί, κοινωνιολόγοι και ψυχολόγοι. Μάλιστα σε ωρισμένες εποχές ηθικής και πνευματικής κρίσεως ένα μεγάλο μέρος των πιστών της ορθόδοξου Εκκλησίας ευρήκε στα νηπτικά πατερικά κείμενα την «πηγήν του ύδατος του αλλομένου εις ζωήν αιώνιον» (Ιω. 4, 14).

Στον πρόλογο της εκδόσεως της «Φιλοκαλίας», που κυκλοφορεί σήμερα, υπενθυμίζεται ότι η πρώτη έκδοσή της επροκάλεσε «ενθουσιαστικόν συναγερόν εις το ορθόδοξον πλήρωμα... Ολόκληρος η έκδοσις της Βενετίας του 1782 εγένετο ανάρπαστος από μονάζοντας και μη, εις τας περιοχάς των Ορθοδόξων Πατριαρχείων και Εκκλησιών, αλλά και πέραν αυτών»³. Είναι δε πολύ χαρακτηριστικό το γεγονός ότι μια εργασία του γνωστού ρωμαιοκαθολικού θρησκευτοψυχολόγου Καθηγητού Γεωργίου Wunderle με θέμα «Ψυχολογία της ησυχαστικής προσευχής»⁴, που εκκυκλοφόρησε το έτος 1947, έγινε κυριολεκτικώς ανάρπαστη και εκδόθηκε για δεύτερη φορά. Ο Wunderle υπογραμμίζει ζωηρά πως υπάρχουν στην Ευρώπη πολλοί απλοί άνθρωποι αλλά και διανοούμενοι που δεν ενδιαφέρονται απλώς για την «Φιλοκαλία» αλλά που ασκούνται και υποτάσσονται στους κανόνες της νηπτικής ζωής της «Φιλοκαλίας».

*

Έτσι τα νηπτικά πατερικά κείμενα δεν προορίζονται μόνο για τους μοναχούς και τους ασκητάς. Απευθύνονται πάντοτε προς όλους αυτούς τους πιστούς, που, συνεπείς στην προτροπή του Κυρίου. «Γρηγορείτε και προσεύχεσθε» (Ματθ. 26, 41), προσπαθούν να αγωνίζονται «νομίμως» (Β' Τιμ. 2, 5) τον καλό αγώνα της πίστεως. Με το πνεύμα δε αυτό προλογίζοντας την πρώτη Έκδοση της «Φιλοκαλίας» ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης προσκαλεί τους λαϊκούς και τους μοναχούς να αξιοποιήσουν υπαρξιακά τους θησαυρούς των πατερικών νηπτικών κειμένων.

«Έλθετε πάντες όσοι κλήσεως ορθοδόξου τυγχάνετε μέτοχοι, συνάμα Λαϊκοί τε και Μοναχοί, οι την εντός υμών ούσαν του Θεού Βασιλείαν και τον εν τω αγρώ της καρδιάς κεκρυμμένον ευρηκέναι σπουδάζοντες θησαυρόν. ος έστιν ο γλυκός Ιησούς Χριστός. ιν' όπως, της περί τα κάτω αιχμαλωσίας, και της περιφοράς του νοός υμών ελευθερωθέντος, και της καρδιάς των παθών καθαρθείσης, διά της αδιαλείπτου του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού φοβέρας επικλήσεως, και των λοιπών συνεργών αρετών, των εν τη παρούση Βίβλω διδασκομένων, ενωθείητε μεν προς εαυτούς, δι' εαυτών δε και προς Θεόν,

κατά την προς τον Πατέρα του Κυρίου παράκλησιν, ίνα ώσι, λέγοντος, εν, ως ημείς εν έσμεν...»⁵.

*

Πράγματι, η μεγάλη υπηρεσία που και σήμερα ημπορεί να προσφέρει η έμπρακτη μελέτη των πατερικών νηπτικών κειμένων είναι η ψυχική ανασυγκρότηση και εσωτερική ενοποίηση της προσωπικότητας του χριστιανού που θα ήθελε να βιώνη αυθεντικά την πίστι του στο Χριστό. Είναι φανερό πλέον ότι ο σύγχρονος τρόπος ζωής διεγείρει ενδιαφέροντα που ανήκουν στην περιοχή της ανέσεως, του υλικού κέρδους, της ηθικής χαλαρώσεως και γενικά της εγωιστικής και ατομικιστικής επιδιώξεως. Μέσα στο πνεύμα καθενός ανθρώπου παγιώνεται αδιάσειστα η βασική σκέψη πως πρέπει να κυνηγά κάθετι που εξασφαλίζει άνεση, ευχαρίστηση και υλική ασφάλεια. Αλλά μια τέτοια υπαρξιακή προοπτική γεννά τυραννικό άγχος μέσα στο βάθος της ανθρωπίνης προσωπικότητας και διασπά την εσωτερική της ενότητα. Κάνει τον άνθρωπο δίψυχο και επομένως «ακατάστατον εν πάσαις ταις οδοίς αυτού» (Ιακώβ. 1, 8).

Η αγχωτική αυτή ψυχολογική πραγματικότητας, που είναι προϊόν της ηθικής και πνευματικής αναπηρείας του συγχρόνου χριστιανού, υπογραμμίζει επίσης την ανεκτίμητη σημασία των πατερικών νηπτικών κειμένων. Όπως λέγει ο άγιος Νικόδημος, το ουσιαστικό αποτέλεσμα της υπαρξιακής αξιοποιήσεως των κειμένων αυτών είναι η εσωτερική ενότης της προσωπι-κότητας του πιστού και συνεπώς η ενότης αυτού με τον Θεό.

Αξίζει λοιπόν να εντυφήση κανείς στις δροσιστικές, αλλά πολλές φορές και καυστικές, σελίδες της «Φιλοκαλίας» για να αποκτήση την πνευματική εκείνη διαύγεια που θα τον κάνει ικανό να πραγματώνη την απροκατάληπτη αυτοθεώρησή του. Η μελέτη των νηπτικών πατερικών κειμένων ημπορεί πάντοτε και κατ' εξοχήν σήμερα να μας βοηθήση να αντιληφθούμε το είδος και την ποιότητα του πνευματικού μας περιεχομένου. Μια τέτοια αυτοθεώρηση είναι η μοναδική αφετηρία για μια δυναμική πνευματική προσπάθεια προς ενοποίηση και εξαγιασμό της ψυχής μας. Ας ακολουθήσωμε λοιπόν με κατάνυξη και εγρήγορση τα φιλοκαλικά μονοπάτια της ερημικής εσωτερικότητας. .!

1. *Φιλοκαλία των Ιερών νηπτικών. Τόμος Α'. Εκδ. Αλ. και Ε. Παπαδημητρίου. Αθήναι 1957, σελ. 0 (πρόλογος).*
2. *«Αν όλα τα ιερά συγγράμματα των Θεοφόρων Πατέρων είναι άγια, αναμφιβόλως η Φιλοκαλία αποτελεί το Άγιον των Αγίων. Ένθ' ανωτ. σελ. ις'.*
3. *Ένθ' ανωτ. σελ. ια'.*
4. *G. Wunderle. Zur Psychologie des hesychastischen Gebets. Augustinus - Verlag. Wurburg 19492.*
5. *Ένθ' ανωτ. σελ. κδ'.*

2. Η ΕΡΗΜΟΣ

Η έρημος είναι συνήθως ο σκηνικός χώρος της απουσίας της ζωής. Είναι μια περιοχή υπαρξιακής σιωπής. Μια διάσταση σιωπηλού μυστηρίου.

Αλλά το γεγονός τούτο δεν σημαίνει πως η έρημος, σαν υπαρξιακή βίωση, είναι πάντοτε μια έννοια αντίθετη προς την έννοια της ζωής. Κάθε άλλο!

Η έρημος, μέσα στα πλαίσια της ζωής της Εκκλησίας, είναι μια διάσταση αυθεντικής ευαγγελικής ζωής. Μέσα στην ιστορία, αλλά και στο όλο έργο της σωτηρίας του ανθρώπου, η έρημος, σαν περιοχή πνευματικής εμπειρίας, είναι η πλέον αυθεντική ευαγγελική παρουσία ζωής. Το Ευαγγέλιον, σαν μήνυμα σωτηρίας, εξαγγέλλεται πρώτα - πρώτα από την έρημο.

*

Ο Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής κηρύσσει προδρομικά μέσα στην έρημο το μήνυμα του Ευαγγελίου του Χριστού. Ό,τι έπειτα θα διδάξη ο Κύριος, το κηρύσσει ο Ιωάννης με πέντε βαρυσήμαντες λέξεις. «Εν δε ταις ημέραις εκείναις παραγίνεται Ιωάννης ο Βαπτιστής κηρύσσων εν τη ερήμω της Ιουδαίας και λέγων· μετανοείτε ήγγικε γαρ η βασιλεία των ουρανών. Ούτος γαρ έστιν ο ρηθείς υπό Ησαΐου του προφήτου λέγοντος· φωνή βοώντος εν τη ερήμω, ετοιμάσατε την οδόν Κυρίου, ευθείας ποιείτε τας τρίβους αυτού» (Ματθ. 3, 1-3).

Ο Ιωάννης προετοιμάζει τον ερχομό του Κυρίου και κηρύσσει συνοπτικά τις διαστάσεις του λυτρωτικού του έργου. «Εγώ μεν βαπτίζω υμάς εν ύδατι εις μετάνοιαν· ο δε οπίσω μου ερχόμενος ισχυρότερός μου εστί, ου ουκ ειμή ικανός τα υποδήματα βαστάσαι· αυτός υμάς βαπτίσει εν Πνεύματι Αγίω και πυρί» (Ματθ. 3, 11). Το προδρομικό αυτό έργο του Ιωάννου καθαγιάζεται και επικυρώνεται από τον εν Τριάδι Θεόν στο γεγονός της βαπτίσεως του Κυρίου. Η έρημος καταξιώνεται, σαν χώρος της ευαγγελικής ζωής, με τη ζωντανή παρουσία του Τριαδικού Θεού. Στην έρημο για πρώτη φορά παρουσιάζεται και αποκαλύπτεται ο Θεός με τα τρία πρόσωπα. Αυτό δεν είναι μόνο μια ιδιαίτερη τιμή στον πνευματικό χώρο της ερήμου αλλά και μια τυπολογική προαγγελία του υπαρξιακού μυστηρίου του θείου Έρωτος μέσα στην ασκητική πατερική έρημο.

*

Ο Ιωάννης ο Βαπτιστής ήτο αναμφίβολα μια ασκητική φυσιγνωμία. «Αυτός δε ο Ιωάννης είχε το ένδυμα αυτού από τριχών καμήλου και ζώνην δερματίνην περί την οσφύν αυτού, η δε τροφή αυτού ην ακρίδες και μέλι άγριον» (Ματθ. 3, 4). Αυτό σημαίνει πως ο Ιωάννης ήτο συγχρόνως και πρόδρομος αλλά και «υπόσχεσις» όλων των αγίων ασκητών της χριστιανικής πατερικής ερήμου. Όλη η εμπειρία της χριστιανικής πατερικής ερήμου, οι ματωμένοι ιδρώτες της, τα καυστικά δάκρυά της, οι ακοίμητες προσευχές της και όλα τα άλλα ασκητικά αγωνίσματα συμπυκνώνονται προκαταβολικά μέσα σε όλο το πνευματικό βάθος της ασκητικής φυσιγνωμίας του Ιωάννου του Βαπτιστού. Ο Ιωάννης είναι υπόσχεση του ασκητικού μεγαλείου της Εκκλησίας του Χριστού, που θα ακτινοβολήσει σε λίγο στην έρημο.

Κι έπειτα, όταν ο Κύριος δίδη εις τον Ιωάννην τον τίτλον του «μείζονος εν γεννητοίς», δίδει τα πνευματικά πρωτεία στις μεγάλες μορφές της ασκητικής ερήμου, που με την πνευματική τους ακτινοβολία θα καταυγάζουν έως της συντελείας του αιώνος το πνεύμα του πληρώματος της Εκκλησίας.

Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι το βασικό έργο του Ιωάννου ήτο να αφυπνίση τις συνειδήσεις των ακουόντων το κήρυγμά του. Το κήρυγμα αυτό, κήρυγμα μετανοίας, εσκόπευε κατ' ευθείαν στη συνειδητοποίηση και εξαγόρευση της ενοχής τους. «Τότε εξεπορεύετο προς αυτόν Ιεροσόλυμα και πάσα Ιουδαία και πάσα η περίχωρος του Ιορδάνου, και εβαπτίζοντο εν τω Ιορδάνη υπ' αυτού εξομολογούμενοι τας αμαρτίας αυτών» (Ματθ. 3, 5-6). Το έργο της ασκήσεως, σε πρώτο πλάνο, είναι ακριβώς έργο πνευματικής αφυπνίσεως και συγκλονιστικού και εξουθενωτικού διαλόγου με την προσωπική ενοχή.

Πράγματι! Μόνο μέσα στην έρημο και μόνο από το στόμα μιας τόσο γιγαντιαίας ασκητικής φυσιογνωμίας θα ήτο δυνατόν να ακουσθή το λυτρωτικό μήνυμα «μετανοείτε». Έτσι το ασκητικό πλαίσιο της ερήμου γίνεται ο πνευματικός χώρος που συντελείται προδρομικά η εξαγόρευση της προσωπικής ενοχής.

*

Εξ άλλου η έρημος παρουσιάζεται μέσα στο Ευαγγέλιο σαν ένας πνευματικός χώρος με εσχατολογικές διαστάσεις που πλαισιώνουν τον θρίαμβο του Κυρίου επί του Σατανά. «Τότε ο Ιησούς ανήχθη εις την έρημον υπό του Πνεύματος πειρασθήναι υπό του διαβόλου» (Ματθ. 4, 1). Ο μελλοντικός θρίαμβος του αποκαλυπτικού Ιησού επί του «πλανώντος την οικουμένην» προδιατυπείται στον «ασκητικό» θρίαμβό Του επί του Σατανά μέσα στο σκηνικό χώρο της ερήμου. «Τότε αφήσιν αυτόν ο διάβολος, και ιδού άγγελιοι προσήλθον και διηκόνουν αυτώ» (Ματθ. 4, 11). Με τον θρίαμβο αυτόν αποδεικνύεται πράγματι ο Κύριος «ισχυρότερος» του Ιωάννου, αφού συντρίβει τις προσβολές του Σατανά και εξουδετερώνει και εδώ τυπολογικά τις μεθοδείες του. Άλλωστε ο θρίαμβος αυτός του Κυρίου είναι συγχρόνως η «σπερματική δύναμη» του ερημικού ασκητικού θρίαμβου. Χάρη και στην προϋπόθεση αυτή ο ερημικός ασκητισμός θα συντρίψη πανηγυρικά τους «δαιμονιώδεις λογισμούς» και θα εξουδετερώση αποτελεσματικά τα τεχνάσματα «των αιγυπτίων, ήγουν των δαιμόνων».

*

Η περίοπτη αυτή θέση της ερήμου μεταξύ των βασικών και ανεπαναλήπτων ιστορικά σταθμών του λυτρωτικού έργου του Κυρίου πρέπει να εκτιμηθή ιδιαίτερα από τον «κοινωνικό» ή «εγκόσμιο» χριστιανό. Γιατί ασφαλώς η δυναμική αυτή παρουσία της ερήμου στους αφετηριακούς σταθμούς της λυτρωτικής παρουσίας του Κυρίου ούτε τυχαία ημπορεί να είναι ούτε χωρίς ιδιαίτερο νόημα. Αντίθετα· πρέπει να παραδεχθούμε πως η πολυδύναμη αυτή συνεργία του σκηνικού χώρου της ερήμου, μέσα στην «καρδιά» του «πληρώματος του χρόνου» (Γαλ. 4, 4), με τη προαγγελτική λυτρωτική δράση του Ιωάννου και την «εισαγωγική» δυναμική παρουσία του Κυρίου, πρέπει να κρύβη ένα δυνατό αλλά και «υποχρεωτικό» νόημα. Ίσως μάλιστα θα ημπορούσε κανείς να ισχυριστή πως χωρίς μια πνευματική «ανακεφαλαίωση» όλων αυτών των δραματικών λυτρωτικών γεγονότων της ερήμου, μέσα στο βάθος της προσωπικότητας του «κοινωνικού» χριστιανού, ο τελευταίος δεν θα

ημπορούσε να επιδείξει αυθεντικά διαπιστευτήρια αληθινού πνευματικού αγωνιστού. Η εμπειρία της ασκητικής ερήμου πρέπει να είναι εξάπαντος μια μυστική εσωτερική διάσταση του αυθεντικού χριστιανού. Αυτό το συμπέρασμα προκύπτει αβίαστα ύστερα από μια προσεκτική εμβάθυνση στο νόημα της δυναμικής παρουσίας της ερήμου στις πρώτες σελίδες του λυτρωτικού έργου του Κυρίου.

3. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ

Όταν πεισθή ο «κοινωνικός» ή «εγκόσμιος» χριστιανός για την περίοπτη και πολυδύναμη θέση της ερήμου μέσα στο βιβλίο του λυτρωτικού δράματος του ανθρώπου, ενδέχεται να προσκρούση στη προβληματική της βιώσεως της ερημικής ζωής. Δηλαδή αν πράγματι η έρημος, σαν πνευματική παρουσία και μάλιστα σαν πνευματική «λειτουργία» του χριστιανικού βιώματος, έχει ένα νόημα υποχρεωτικό για κάθε χριστιανό, τότε πώς ημπορεί ο εγκόσμιος χριστιανός να βιώση την πολυδύναμη αυτή «λειτουργία» της έρημου μέσα στον πολυθόρυβο και πολυτάραχο κοινωνικό βίο; Είναι αλήθεια πως η έρημος, σαν χώρος της απουσίας της ζωής, είναι πάντοτε μια έννοια αντίθετη προς την έννοια της κοινωνικής ζωής. Κι ίσως μάλιστα αυτή η κτυπητή αντίθεση να είναι κυρίως η βασική δομή της προβληματικής της βιώσεως της ερημικής ζωής μέσα στον πολυθόρυβο κοινωνικό βίο. Όταν προτείνη κανείς στον εγκόσμιο χριστιανό να βιώση την ερημική ζωή μέσα στα καθημερινά του προβλήματα, στις σκοτούρες του και στο αγχωτικό του τρεχαλητό, φαίνεται πως του προτείνει κάτι αδύνατο.

*

Εν τούτοις η Έρημος, ακριβώς σαν πολυδύναμη πνευματική παρουσία, σαν «λειτουργία» του χριστιανικού βιώματος, ευρίσκει τον εαυτό της πρώτα - πρώτα μέσα στον πολυθόρυβο κοινωνικό βίο. Μάλιστα θα πρέπει κανείς να κατανοήσει επαρκώς πως η έρημος με την έννοια αυτή έχει την αφετηρία της μόνο μέσα στον κοινωνικό χώρο.

Ο Άγιος Κασσιανός ο Ρωμαίος, γράφοντας «προς Κάστορα επίσκοπον»¹ λέγει μεταξύ άλλων και τα εξής: *«Έως τοίνυν της ημετέρας ασθενείας τας αιτίας άλλοις επιγράφομεν (αποδίδομεν), αδύνατον ημάς προς τελείωσιν της μακροθυμίας φθάσαι. Το κεφάλαιον τοίνυν της ημετέρας διορθώσεως και ειρήνης, ουκ εκ της πλησίον μακροθυμίας της προς ημάς γινομένης κατορθούται. αλλ' εκ της ημετέρας προς τον πλησίον ανεξικακίας. Όταν δε τον της μακροθυμίας αγώνα διαφεύγοντες, την έρημον μεταδιώκωμεν και την μόνωσιν. όσα δ' αν των ημετέρων παθών αθεράπευτα εκείσε απενέγκωμεν, επικεκρυμμένα, ουκ εξηλειμμένα τυγχάνουσι. Και γαρ η ερημία και η αναχώρησις τοις μη πάθεσιν απηλλαγμένοις, ου μόνον φυλλάτει ταύτα επίσταται, αλλά και επικαλύπτει ταύτα οΐδε. και ουδέ επαισθάνεσθαι εαυτούς λοιπόν συγχωρεί ποίω πάθει ηττώνται. το εναντίον δε, φαντασίαν αυτοίς αρετής υποβάλλει και κατορθωκέναι αυτούς πείθει την τε μακροθυμίαν και την ταπείνωσιν, έως μη πάρεστιν ο τούτους ερεθίζων και δοκιμάζων. Όταν δε συμβή πρόφασίς τις, τούτους συγκινούσα και γυμνάζουσα, ευθέως τα εναποκείμενα πάθη και τα πριν λανθάνοντα, ώσπερ ίπποι αχαλίνωτοι εκ των ιδίων αφετηρίων εκπηδήσαντες και τη μακρά ησυχία και σχολή τραφέντες, σφοδρότερον και αγριώτερον προς όλεθρον επισύρουσι τον ίδιον επιβάτην. Πλέον γαρ εν ημίν αγριούνται τα πάθη, αργούντα της εκ των ανθρώπων γυμνασίας»².*

Έτσι, κατά τον Άγιον Κασσιανόν, αυτός που επιδιώκει να βιώση την πνευματικήν εμπειρίαν της ερήμου, πρέπει να έχη ήδη ερημωθή από τα πάθη του πριν κατοικήση τον σκηνικό της χώρο. Γιατί ο χώρος αυτός δεν ενεργεί

μαγικά. Η έρημος, σαν «σιωπηλόν μυστήριο», προσφέρει πολυδύναμες εμπειρίες μόνο σ' εκείνους που έχουν απαλλαγή από τα πάθη τους. Σε εναντία περίπτωση ο ρόλος της ερήμου είναι αρνητικός. «Και γαρ η ερημία και η αναχώρησις τοις μη πάθεισιν απηλλαγμένοις, ου μόνον φυλάττειν ταύτα επίσταται, αλλά και επικαλύπτειν ταύτα οίδε». Και όχι μόνον τούτο αλλά τα πάθη γίνονται αγριώτερα και τυραννικώτερα με την απουσία «της εκ των ανθρώπων γυμνασίας». Η λειτουργία της απωθήσεως και μάλιστα της συμπλεγματικής λειτουργίας των απωθουμένων ψυχικών περιεχομένων είναι λοιπόν πολύ γνωστή και οικεία στον άγιο Πατέρα. Η εικόνα των ίππων αποκαλύπτει όχι μόνον τη βαθειά ψυχολογική γνώση του Αγίου Κασσιανού αλλά και τον αρνητικό ρόλο της ησυχίας και της ερήμου, στην περίπτωση που ακολουθεί κανείς την μόνωση στην έρημο, χωρίς να έχει απαλλαγή από τα πάθη του. Φορτωμένος με τα πάθη του, παγιδευμένος στις συμπλεγματικές του αντιδράσεις, δεν μπορεί να εύρη κανείς τον εαυτό του μέσα στην ερημική μόνωση μόνο και μόνο χάρη στα... σκηνικά της μονώσεως αυτής. Επομένως η δυναμική αφετηρία της λυτρωτικής εμπειρίας της ερήμου πρέπει να αναζητηθή στις διατομικές σχέσεις. Μέσα στο σύστημα των σχέσεων αυτών το νηπτικό πνεύμα του εγκοσμίου χριστιανού μπορεί να ανακαλύψη το κοινωνικό νόημα της ζωής της ερήμου.

*

Πράγματι! Ο Νικήτας ο Στηθάτος εκφράζει την έκπληξή του για τον ισχυρισμό ότι μόνο στην έρημο, με το τοπικό της νόημα, ημπορεί κανείς να επιτύχη την αρετή. *«Ακήκοα λεγόντων μη δύνασθαί τινα εις έξιν ελθείν αρετής, άνευ παραχωρήσεως μακράς και της εις ερημίαν φυγής. και τεθαύμακα, πώς το απεριόριστον έδοξεν αυτοίς εν τόπω περιορίζεσθαι. Ει γαρ η έξις της αρετής η αποκατάστασίς εστι των δυνάμεων της ψυχής εις την παλαιάν ευγένειαν και η επί το αυτό σύνοδος των γενικών αρετών εις την κατά φύσιν ενέργειαν. ταύτα δε ουκ έξωθεν, ως επείσακτα, ημίν επιγίνονται, αλλά συμπεφύκασιν ημίν εκ δημιουργίας, κατά θεϊαν και νεοεράν αίσθησιν, δι' ων και μεθ' ων κατά φύσιν κινούμενοι, εισαγόμεθα εις την Βασιλείαν των Ουρανών. η δε εντός ημών εστί, κατά την του Κυρίου φωνήν. άρα περιττόν η ερημία, εισερχομένων ημών εις αυτήν και ταύτης χωρίς, διά μετανοίας και πάσης φυλακής των του Θεού εντολών. ήτις και εν παντί τόπω της δεσποτείας αυτού»*³. Σε κάθε λοιπόν περιοχή της δεσποτείας του Θεού ημπορεί να πραγματοποιήσει κανείς το έργο της αρετής που είναι κυρίως η αναμόρφωση της ψυχής στο αρχαίο της κάλλος. «Άρα περιττόν η ερημία» με την τοπική της έννοια! Ο σκηνικός χώρος της ερήμου καθ'αυτός δεν θα είχε τίποτε το ιδιαίτερο να προσφέρει στο έργο αυτό. Εξ άλλου το έργο αυτό της ανακαινήσεως της ψυχής, «η αποκατάστασις των δυνάμεων της ψυχής εις την παλαιάν ευγένειαν», είναι αδιανόητο χωρίς την συνεργία της ερήμου, με το πολυδύναμο όμως πνευματικό της νόημα.

Γι' αυτό και ο Στηθάτος υπογραμμίζει χαρακτηριστικά: *«Ει θέλεις ιδείν τα αγαθά, α ητοίμασεν ο Θεός τοις αγαπώσιν αυτόν, εν τη ερημία γενού της αρνήσεως του ιδίου θελήματος και φύγε τον κόσμον. Ποίον δη τούτον; την επιθυμίαν των οφθαλμών της σαρκός, την αλαζονείαν των λογισμών και την απάτην των ορωμένων. Τούτον γαρ εάν φύγης τον κόσμον, πρώιμον επανατελεί σοι το φως, όψει της ενθέου ζωής, και τα ιάματα της ψυχής σου, φημί δη τα δάκρυα, ταχύ ανατελεί... και ούτω, μέσον κόσμου και λαού*

διατρίβων, ἔση ως εν ερημία διάγων και άνθρωπον μη ορών. Ει δε μη τούτον ούτω φύγης τον κόσμον, ουδέν σοι από της φυγής μόνης του ορωμένου κόσμου προς τελείωσιν των αρετών και συνάφειαν Θεού προσγενήσεται».

*

Η «ερημική» αυτή προτροπή του Νικήτα Στηθάτου είναι προτροπή για μία ζωή μονώσεως με το πιο θετικό της νόημα. Γιατί η μόνωση κι η ερημία έχουν επίσης ένα αρνητικό νόημα που το συναντά κανείς κατ' εξοχήν στο σύγχρονο τεχνολογικό άνθρωπο. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση πρόκειται για ένα εξουθενωτικό διχασμό της προσωπικότητας, για μια «αποξένωση» της προσωπικότητας από τον ίδιο τον εαυτό της. Η μόνωση και η ερημία που βιώνει πληθωρικά ο σύγχρονος τεχνολογικός άνθρωπος φθείρει εξαντλητικά την ψυχοσωματική του υπόσταση και τον οδηγεί σε μια αγχωτική περιπέτεια που το αναπόφευκτο τέλος της είναι η καταστροφή.

Στην περίπτωση της ερημικής ασκητικής μονώσεως πρόκειται επίσης για τη βίωση μιας «φθοράς» που χαρακτηρίζεται μάλιστα και «νέκρωσις», αλλά πρόκειται εξάπαντος για μια «ζωοποιόν νέκρωσιν». Έτσι ο Νικήτας Στηθάτος διευκρινίζει ότι «Αρχή του κατά Θεόν βίου η καθόλου του κόσμου φυγή. Αύτη δε εστιν η των θελημάτων άρνησις της ψυχής και του χοϊκού φρονήματος η μετάθεσις. δι' ης επί το θείον ανατρέχοντες φρόνημα, πνευματικοί εκ σαρκικών γινόμεθα. νεκρούμενοι μεν τη σαρκί και τω κόσμω, ζωοποιούμενοι δε τη ψυχή, εν Χριστώ και Πνεύματι»⁴. Τα βιώματα της ερημίας και της μονώσεως είναι εδώ βιώματα νεκρώσεως της σαρκός και των «αισθητικών» εντυπώσεων του «κόσμου». Αλλά είναι συγχρόνως και βιώματα ζωοποιήσεως «εν Χριστώ και Πνεύματι».

*

Η εμπειρία λοιπόν της «εγκοσμίου» ερήμου, σαν αυταπάρηση, είναι μια αμφιδυναμική και διπολική εμπειρία. Δηλαδή συγχρόνως εμπειρία νεκρώσεως και ζωής. φυγής και ασκήσεως. αρνήσεως και καταφάσεως.

Στο σημείο τούτο συναντούμε ίσως το πιο βαθύ και πιο ανεξερεύνητο νόημα της εγκοσμίου ερημίας, αλλά και γενικά της ερημικής εσωτερικότητας που βιώνεται σ' οποιοδήποτε σκητικό περιβάλλον. Την εμπειρία της ερήμου βιώνει σε πλήρη μέτρα ο πνευματικός αγωνιστής που γεύεται «φωτιστικώς» την ζωοποιόν νέκρωσιν. Πρόκειται εδώ για μια «ξένην και υπέρ λόγον αλλοίωσιν» που προσφέρεται από το Άγιον Πνεύμα στον αυθεντικό πνευματικό αγωνιστή. Γι' αυτό την αλλοίωση αυτή την χαρακτηρίζει ο Στηθάτος ως «Θεού επιδημίαν» προς τον γνήσιο εγκόσμιο ασκητή. «Όταν πρακτικώς κοπιών τις περί την εργασίαν των εντολών, αίφνης εν ανεκλαλήτω και αρρήτω χαρά γένηται, ως αλλοιωθῆναι αυτόν ξένην και υπέρ λόγον αλλοίωσιν, και το μεν βάρος αποθέσθαι του σώματος, επιλαθέσθαι δε βρώσεως, ύπνου και των άλλων της φύσεως αναγκών, γινωσκέτω ταύτην είναι Θεού επιδημίαν προς αυτόν, την ποιούσαν εν τοις αγωνιζομένοις την ζωοποιόν νέκρωσιν και δωρουμένην αυτοίς εντεύθεν ήδη των ασωμάτων κατάστασιν»⁵. Εδώ αποκορυφώνεται «θεωτικώς» η βίωση της ανεκκλήτης εμπειρίας της ερημικής εσωτερικότητας και βεβαιώνεται κανείς έγκυρα για το απόλυτα θετικό νόημα της «εγκοσμίου ερημικής ασκήσεως».

*

Φαίνεται πως ένας μόνο δρόμος οδηγεί στη Βασιλεία του Θεού. Κι αυτός είναι ο δρόμος της ερήμου με το πολυδύναμο νόημά της που κρύβεται, θα έλεγε κανείς, τόσο ασφυκτικά συμπυκνωμένο, μέσα στους θεμελιακούς λόγους του Κυρίου, «όστις θέλει οπίσω μου ελθείν απαρνησάσθω εαυτόν» (Ματθ. 16, 24). Πράγματι, «το γενέσθαι Μοναχόν (με την έννοια του χριστιανικού ανθρώπου) ου το έξω των ανθρώπων και του κόσμου γενέσθαι εστίν, αλλά το καταλιπείν εαυτόν έξω των της σαρκός θελημάτων γενέσθαι και απελθείν εις ερημίαν παθών»⁶. Έτσι η βίωση της αρνήσεως των θελημάτων της σαρκός, με την ευρεία έννοια των ψυχοσωματικών αρνητικών παρορμήσεων και εφέσεων, είναι πράγματι η συνεπής πραγμάτωση του βασικού όρου που ο ίδιος ο Κύριος έθεσε. του «α-παρνησάσθω εαυτόν». Εξ άλλου η συνεπής υπαρξιακή πραγμάτωση και πλήρωση του όρου αυτού είναι η βίωση της ερημίας με όλο το πολυδύναμο πνευματικό κοινωνικό της περιεχόμενο.

1. *Φιλοκαλία των ιερών νηπτικών. Τόμος Α', σελ. 61 εξ.*
2. *Ένθ' ανωτ. σελ. 72 εξ.*
3. *Φιλοκαλία των ιερών νηπτικών. Τόμος Γ', σελ. 289 εξ.*
4. *Ένθ' ανωτ. Τόμος Γ', σελ. 274.*
5. *Ένθ' ανωτ. Τόμος Γ', σελ. 308.*
6. *Ένθ' ανωτ. Τόμος Γ', σελ. 291.*

4. Η ΑΣΧΗΜΑΤΙΣΤΗ ΕΡΗΜΙΚΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΤΗΣ

Αν πράγματι, όπως έχουμε ειπή, το νόημα της ερήμου είναι πολυδύναμο, είναι λοιπόν απέραντο, δηλ. χωρίς «πέρας» και σχήμα. Οπωσδήποτε είναι γεγονός ότι η οπτική ή νοητική εικόνα της ερήμου είναι αδιάστατη, χωρίς οροθετικές γραμμές και άρα πράγματι χωρίς σχήμα. Έτσι όταν προσπαθούμε να συλλάβουμε με το πνεύμα μας την τοπική έννοια της ερήμου, συλλαμβάνουμε κάθε φορά κάτι απέραντο, κάτι απροσδιόριστο, κυρίως μια απουσία!

Φαίνεται λοιπόν πως η αδιάστατη αυτή εικόνα της ερήμου εκφράζει υπαρξιακά τις διαστάσεις της αυθεντικής ευσεβείας. Ο ερημίτης ασκητής βιώνει μια ευσέβεια απέραντη, χωρίς σχήμα ή καθωρισμένο τύπο, χωρίς «προσωπείο»!

*

Η ψυχολογία διαπιστώνει και σήμερα πως η συμπεριφορά καθενός ανθρώπου είναι σε κάθε στιγμή μια σχηματισμένη συμπεριφορά. Ένα σύστημα αντιδράσεων και ενεργειών που καθορίζει κάθε φορά έναν ωρισμένο τρόπο συμπεριφοράς, ένα σχήμα συμπεριφοράς, ανάλογο πάντοτε προς τις απαιτήσεις της εξωτερικής πραγματικότητας.

Ο Jung ευρίσκει ότι το σύστημα τούτο των ψυχικών δράσεων και αντιδράσεων είναι ένα απαραίτητο ψυχολογικό μέσο προσαρμογής του ανθρώπου στις συγκεκριμένες συνθήκες της ζωής. Το προσωπείο (Persona) είναι κατά τον Jung ένας ψυχολογικός μηχανισμός που προστατεύει το άτομο από τον κίνδυνο να συγκρουσθή με την πραγματικότητα της ζωής. Γιατί το προσωπείο είναι ένας απαραίτητος μεσολαβητής μεταξύ αυτού που το άτομο είναι και εκείνου που η πραγματικότητα της ζωής απαιτεί να είναι. Γι' αυτό το προσωπείο είναι πράγματι κάτι το χρήσιμο για το άτομο, γιατί το συμφιλιώνει ανώδυνα με την εξωτερική πραγματικότητα της ζωής.

Τη βασική αυτή θέση του Jung επιβεβαιώνει πειστικά και ο ειδικός κλάδος της ψυχολογίας, ο ασχολούμενος με τα προβλήματα των διατομικών και διαπροσωπικών σχέσεων. Η Κοινωνική Ψυχολογία μας αποκαλύπτει όψεις του πολυπλόκου μηχανισμού της σχηματισμένης συμπεριφοράς του ανθρώπου και μας διαγράφει με ενάργεια το ασφυκτικό πλέγμα των δράσεων και αντιδράσεων του προσωπείου ή της μάσκας του ατόμου που αντιμετωπίζει με τον αναπόφευκτο αυτό τρόπο τα άλλα άτομα μέσα στο κοινωνικό σύνολο.

*

Η ψυχολογική αυτή αναγκαιότητα της σχηματισμένης συμπεριφοράς καθιερώνεται αυτοδύναμα και σαν θρησκευτική αναγκαιότητα. Ο θρησκευτικός άνθρωπος παγιδεύεται συνήθως ανύποπτα μέσα στα δόκανα της «εσχηματισμένης ευσεβούς μορφώσεως». Κατασκευάζει δηλ. ασυνείδητα το απαραίτητο γι' αυτόν θρησκευτικό προσωπείο που τον συμφιλιώνει και εδώ με την εξωτερική πραγματικότητα και κυρίως με το θρησκευτικό του περιβάλλον. Γιατί άλλωστε δεν είναι μόνο η ψυχολογική αναγκαιότητα, σαν καθιερωμένο σύστημα συμπεριφοράς, που οδηγεί στην κατασκευή αυτή του προσωπείου. Το νόμιμο ευαγγελικό αίτημα για την πραγμάτωση του «καθ' ομοίωσιν», σε μια παρεξηγημένη εκδοχή, καθιερώνει ασυνείδητα μέσα στο βάθος της προσωπικότητας του θρησκευτικού ανθρώπου την ιδανική ή ιδεατή εικόνα του

τελείου χριστιανού σαν μια άμεση εμπειρία. Σε πολλές περιπτώσεις ο θρησκευτικός άνθρωπος, αντί να αγωνισθή με υπομονή τον «προκείμενον αυτώ» αγώνα, σπεύδει ψυχολογικά στην ψευδαίσθηση της δήθεν ήδη πραγματοποιήσεως του χριστιανικού ιδεώδους και αγωνίζεται ασυνείδητα να το βεβαιώσει με τη βοήθεια ενός θρησκευτικού προσωπίου. Αγωνίζεται να φανή ότι είναι ο «καλός» χριστιανός. Κάθε πράξη του πρέπει να βεβαιώνει τη χριστιανική του ιδιότητα. Αναπτύσσει λοιπόν ένα σύστημα μιας «εσχηματισμένης ευσεβούς μορφώσεως».

Αλλά το θρησκευτικό προσωπίο, σαν ωρισμένη «εσχηματισμένη ευσεβής μόρφωσις», είναι μια έννοια αντίθετη ή ασυμβίβαστη με την αδιάστατη εικόνα της ερημικής εσωτερικότητας. Γιατί πράγματι ο αυθεντικός πνευματικός αγωνιστής, ο γνήσιος ερημικός ασκητής, δεν περιορίζεται σε ωρισμένο υπαρξιακό σχήμα ευσεβείας. Ο τρόπος της ερημικής πνευματικής ζωής και της ασκήσεως είναι απλούς και ασχημάτιστος και άμορφος. Δεν υποτάσσεται σε «κατηγορίες» και σε «καλούπια», σε συστήματα μορφών ζωής που θα ανεγνωρίζοντο εύκολα σαν σχήματα ενός, πνευματικού έστω, προσωπίου. Γι' αυτό ο γνήσιος ασκητής της ερήμου δεν ημπορεί να ανεχθή κανένα είδος συμπεριφοράς που θα επρόδιδε ή θα απεκάλυπτε μια «εσχηματισμένη ευσεβή μόρφωσιν».

*

Έτσι ο όσιος Μάρκος ο Ασκητής, στην γνωστή επιστολή του «προς Νικόλαον Μονάζοντα»¹, ξεσπά δικαιολογημένα σε μια πνευματική διαμαρτυρία, γράφοντας με πολύ ασκητικό πάθος. «μέχρι πότε ημείς υπό της εσχηματισμένης ευσεβούς μορφώσεως διαχλευαζώμεθα, μετά επιθέσεως τω Κυρίω δουλεύοντες, άλλο τοις ανθρώποις νομιζόμενοι και άλλο τω τα κρυπτά γινώσκοντι καταφαινόμενοι»²;

Η ευαισθησία της ερημικής εσωτερικότητας δεν ημπορεί να ανεχθή την υπαρξιακή αντίθεση μεταξύ «εσχηματισμένης ευσεβούς μορφώσεως» και ενδοψυχικής πραγματικότητας. Γι' αυτό ο ασκητής ομιλεί μια γλώσσα συγκλονιστικής ειλικρινείας και εξουθενωτικής αυτογνωσίας. «Άγιοι γαρ παρά πολλών νομιζόμενοι, άγριοι το ήθος ακμήν υπάρχομεν. αληθώς μόρφωσιν ευσεβείας έχοντες, την δε δύναμιν αυτής ενώπιον του Θεού μη κεκτημένοι. παρθένοι και αγνοί παρά πολλών νομιζόμενοι, και παρά τω τα κρυπτά κατανοούντι, εν ακαθαρσίαις συγκαταθέσεων λογισμών πορνικών ένδοθεν μολυνόμενοι και ταις ενεργείαις των παθών βορβορούμενοι. και διά την ακμήν εσχηματισμένην ημών άσκησιν, έτι και τοις επαίνοις των ανθρώπων υπτιούμενοι και τον νουν εκτυφλούμενοι».

Στην αποκάλυψη και υπογράμμιση αυτής της υπαρξιακής αντιφάσεως βλέπει κανείς όλο το βάθος και όλο το πλάτος της ερημικής εσωτερικότητας. Ενώ μέσα στον κοινωνικό χώρο της εγκοσμίου ζωής το θρησκευτικό προσωπίο είναι η καθιερωμένη πλέον «εσχηματισμένη ευσέβεια», μέσα στην ζωή της ασκήσεως το προσωπίο αυτό θεωρείται πάντοτε σαν μια διαπόμπευση της ανθρωπίνης προσωπικότητας. Γιατί η θρησκευτική αυτή μάσκα υπογραμμίζει έντονα μια απάτη. Άλλο είναι κανείς κι άλλο φαίνεται, γιατί έτσι θέλει να φαίνεται. Πρόκειται εδώ για μια ασυνέπεια που ξεκινά όμως από μια ασυνείδητη αιτιολογία. Κι αυτός ίσως είναι ο λόγος που ο όσιος Μάρκος ο Ασκητής στηλιτεύει με μελανά χρώματα την υποκριτική ευσέβεια. Δηλαδή δεν

είναι μόνο η αντίφαση που κατασκευάζει μια πολύ υποτιμητική για την ανθρωπίνη αξιοπρέπεια απάτη. Κυρίως είναι η ασυνείδητη φύση του θρησκευτικού προσωπίου που κάνει τον ασκητή να εξανίσταται με ερημικό πάθος.

*

Παραδομένος κανείς στις απωθήσεις, στα συμπλέγματά του και γενικώς στις ασυνείδητες διαδικασίες του βάθους της προσωπικότητός του συμβιβάζεται με τον εσωτερικό τρόπο θρησκευτικής ζωής συντηρώντας το προσωπίο. Αυτό σημαίνει πράγματι πως θέλει να κρύβη την ασυνείδητη εσωτερική του πραγματικότητα. Έτσι το θρησκευτικό προσωπίο είναι κάτι που χρειάζεται κανείς ασυνείδητα για να συμφιλιώνεται με το θρησκευτικό του περιβάλλον, συγχρόνως όμως είναι ένα απατηλό προϊόν ασυνειδήτων διαδικασιών που έχουν παγιδεύσει θανάσιμα την εσωτερικότητα. Γι' αυτό αυτός που συντηρεί με κάθε τρόπο το θρησκευτικό του προσωπίο δεν προοδεύει ποτέ στη θρησκευτική ζωή. Με την ψευδαίσθηση της «εσχηματισμένης ευσεβούς μορφώσεως» ικανοποιείται τόσο, όσο πρέπει να καθησυχάζη την θρησκευτική του συνείδηση. Πέρα απ' αυτό η εσωτερικότης του βυθίζεται όλο και περισσότερο στο πνευματικό σκοτάδι και στην άγνοια και στέρξη της αληθινής γνώσεως. «Αλλ' έτι εν τη νομιζομένη του έξωθεν ανθρώπου δικαιοσύνη μόνη στηριζόμεθα, δι' υστέρησιν αληθούς γνώσεως και διά των έξωθεν μόνον επιτηδευμάτων εαυτούς πλανώμεν, τοις ανθρώποις αρέσκειν βουλόμενοι και τας παρ' αυτών δόξας και επαίνους θηρώμενοι»³.

Πράγματι! Το θρησκευτικό προσωπίο είναι μια πλάνη και μια απάτη του ίδιου του φορέως του. Αυτός που υποκρίνεται απατά πρώτα - πρώτα τον εαυτό του, πλανά τη θρησκευτική του συνείδηση. Και στην περίπτωση αυτή βεβαιώνεται κανείς πειστικά για την ασυνείδητη φύση του ψυχικού μηχανισμού του θρησκευτικού προσωπίου. Αναμφιβόλως αυτός που αυταπατάται είναι παγιδευμένος σε ασυνείδητες διαδικασίες.

*

Εξ άλλου η διάσταση αυτή μεταξύ εσωτερικότητος και θρησκευτικού προσωπίου είναι μια ζωντανή μαρτυρία διχασμού της προσωπικότητος. Γιατί αυτός που συντηρεί το θρησκευτικό προσωπίο είναι πράγματι «ανήρ δίψυχος». Και ακριβώς εδώ συναντά κανείς τον πιο πικρό καρπό της «εσχηματισμένης ευσεβούς μορφώσεως» που ο ασκητής της ερήμου βδελύσσεται αμείλικτα: την εσωτερική διάσπαση της προσωπικότητος με όλες τις φοβερές της συνέπειες. Λοιπόν, όταν ο ασκητής αυτός στηλιτεύει την «εσχηματισμένην ευσέβειαν», καταδικάζει κυρίως την εσωτερική διάσπαση του υποκρινομένου ανθρώπου, ενώ συγχρόνως προσηλώνει τον νου του στην ασχημάτιστη πνευματική ολοκλήρωση της προσωπικότητος.

Έτσι ο βασικός πνευματικός προσανατολισμός της ερημικής εσωτερικότητος σκοπεύει στην ασχημάτιστη και άμορφη ευσέβεια. Ο ασκητής της ερήμου με τις αδιάκοπες ενδοσκοπήσεις του αποβλέπει πάντοτε σε μια συνειδητοποίηση των κρυμμένων τραυμάτων του και της αδήλου πνευματικής του ακαθαρσίας. Με τον τρόπο αυτόν εξουδετερώνει αποτελεσματικά κάθε ασυνείδητη πρόθεση δημιουργίας προσωπίου, κάθε ασυνείδητη τάση για τυποποιημένη ευσέβεια. Η βασική αυτή θέση του ερημίτου ασκητού υπαγορεύεται από την έντονη και σχεδόν άμεση εμπειρία της «αποκαλυπτικής» παρουσίας του δικαιοκρίτου

Δεσπότη. «Ήξει πάντως ο τα κρυπτά του σκότους αποκαλύπτων και φανερώντας βουλὰς των καρδιών, ο απαράλογιστος δικαστής. ο το σχήμα το έξωθεν περιαίρων και την αλήθειαν των ένδοθεν κεκρυμμένων φανερών και... τους εσηματισμένους και μόρφωσιν ευσεβείας περιβεβλημένους και εαυτούς φρεναπατώντας εις το εξώτερον σκότος αποστέλλων». Επειδή δε δεν θέλει να βιώση μια τέτοια εμπειρία φρικτής αποκαλύψεως των κρυμμένων ακαθαρσιών, αγωνίζεται δυναμικά και δραστήρια για μια ευσέβεια άμορφη, ασχημάτιστη και αδιάστατη, δηλαδή ανόθευτη!

*

Αλλά βέβαια η ασχημάτιστη ευσέβεια της ερημικής εσωτερικότητας δεν είναι μια εύκολη προσπάθεια, ένα ανώδυνο έργο. Η κάθαρση του νου από κάθε λογισμό και κάθε νοητική παράσταση είναι μια συγκλονιστική και δραματική προσπάθεια που εκδιπλώνεται δυναμικά μέσα στην αδιάστατη ερημική εμπειρία. Η προϋπόθεση της απλής και άμορφης ασκητικής ευσεβείας δεν είναι ένα έργο θεωρητικής προσπαθείας, δηλ. νοητικής μόνο καθάρσεως της εξωτερικής ζωής του ασκητού. Είναι ένα αιμάτινο έργο «ζωοποιού νεκρώσεως» του όλου ανθρώπου που οδηγεί καταλυτικά στη θεώρηση «της θεοειδούς εικόνας» που φιλοξενεί στα έγκατα του βάθους της ερημικής του εσωτερικότητας. Ύστερα από πολλούς απερίγραπτους ασκητικούς πόνους και κόπους, ύστερα από ένα δραματικό αγώνα εσωτερικής καθάρσεως, φθάνει επί τέλους ο ασκητής σ' ένα καταπληκτικό σχήμα ευσεβείας, που όμως δεν είναι καθόλου θρησκευτικό προσωπίο. Είναι απλώς η υπέρβαση της πνευματικής του αμορφίας. Είναι η άμεση εμπειρία της θείας εικόνας που υπάρχει πάντοτε μέσα του και που όμως προβάλλει μόνο ύστερα από τους ασκητικούς του αγώνες. *«Ούτως ο της καθαρὰς και αὐλοῦ και ἀχράντου παρθενίας τον στέφανον ἐκδεχόμενος, σταυροί δι' ἀσκητικῶν πόνων την σάρκα. νεκροί τα ἐπί της γῆς μέλη τη ἐπιτάσει και ἐπιμονή της ἐγκρατείας. διαφθείρων τον έξω ἄνθρωπον και λεπτύνων αὐτόν και ρυσσόν και κατεσκληκότα ἀπεργαζόμενος. ἵνα διά πίστεως και αγώνων και τη της χάριτος ἐνεργεία, ο ἔσω ἄνθρωπος ἀνακαινίζεται ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, ἐπί το κρείττον προκόπτων. ἀγάπη ἀυξανόμενος. πρᾶότητι κοσμούμενος. ἀγαλλιάσει πνεύματος εὐφραινόμενος. εἰρήνη Χριστοῦ βραβεύόμενος. χρηστότητι ἀγόμενος ἀγαθότητι φρουρούμενος... Ταύταις και ταις ὁμοίαις ἀρεταῖς ἀνακαινιζόμενος ο νους ἀπό του πνεύματος, της θεοειδούς εικόνας τον χαρακτήρα ἐν εαυτῷ γνωρίζει. και της δεσποτικής ὁμοιώσεως το νοητόν και ἄρρητον κάλλος κατανοεί. και της αυτοδιδάκτου και αυτομαθούς σοφίας του ἐνδιαθέτου νόμου τον πλούτον καταλαμβάνει»*⁴.

Η βίωση αυτή της θείας εικόνας που φιλοξενεί μέσα του μυστικά ο ασκητής είναι εδώ ασφαλώς ένα σχήμα και μια ωρισμένη «μορφή» ευσεβείας, μα δίχως άλλο μια υπερβατική μορφή ευσεβείας. Μια εμπειρία των διαστάσεων της μυστικής θεώσεως που οφείλεται στην αδιάστατη και χωρίς «προσωπίο» υπαρξιακή βίωση της αυταρνήσεως. Έτσι χάρη στο μόχθο της ασκήσεως και στην πραγμάτωση μιας πνευματικής αμορφίας μέσα στο βάθος της προσωπικότητός του, «ορά» ο νους του ασκητού, στην εσώτερη φύση του, τον χαρακτήρα της «θεοειδούς εικόνας». Πρόκειται εδώ για τη μυστική βίωση της εμπειρίας του «καθ' ὁμοίωσιν» μέσα σε ὅλο το βάθος και το πλάτος του θεωτικού του μεγαλείου. Πρόκειται μάλλον για τη δυναμική και ενεργητική βίωση του «κατ' εικόνα».

*

Η ασκητική πνευματική αυτή πορεία από το θρησκευτικό προσωπείο στην άμορφη και ασχημάτιστη ευσέβεια, και από αυτήν στην βιωματική αναγνώριση της θείας εικόνας, είναι ασφαλώς μια χρήσιμη υπόμνηση στον εγκόσμιο χριστιανό. Γιατί, και αν ακόμη είναι περισσότερο από βέβαιο πως δεν μπορεί να ακολουθήσει το διάγραμμα της πνευματικής αυτής πορείας, είναι παρ' όλα αυτά πιθανό πως η συνάντησή του με το διάγραμμα αυτό μπορεί να τον βοηθήσει να στοχαστή κατανυκτικά την έκταση και το μέγεθος της «εσχηματισμένης», δηλ. της νοθευμένης του θρησκευτικής εμπειρίας. Κι ένας τέτοιος κατανυκτικός στοχασμός είναι ασφαλώς μια λυτρωτική αναψυχή μέσα στο φλογερό καύσωνα της ερήμου της εποχής μας!

1. *Φιλοκαλία των ιερών νηπτικών. Τόμος Α', σελ. 127 εξ.*
2. *Ένθ' ανωτ. σελ. 129.*
3. *Ένθ' ανωτ. σελ. 130.*
4. *Ένθ' ανωτ. Σελ. 133.*

5. Η ΑΣΚΗΤΙΚΗ ΕΡΗΜΩΣΗ ΤΟΥ ΑΣΥΝΕΙΔΗΤΟΥ

Η πιο βασική κατάκτηση της ψυχολογίας υπήρξε ασφαλώς η «ανακάλυψη» του ασυνειδήτου.

Η επισήμανση της άγνωστης αυτής περιοχής της ανθρωπίνης προσωπικότητας άνοιξε οπωσδήποτε τη θύρα διά της οποίας ημπορεί κανείς να ρίξει το βλέμμα του στο σκοτεινό βάθος της ψυχής. Ή τουλάχιστον, ύστερα από την ανακάλυψη αυτή, είναι σε θέση κανείς να αντιληφθή τη σημασία του ασυνειδήτου αυτού βάθους για την όλη ψυχική και πνευματική πορεία του ατόμου.

Εξ άλλου είναι γεγονός που δεν ημπορεί κανείς να αμφισβητήσει, ότι οι ερευνητικές προσπάθειες της ψυχολογίας μέσα στο σκοτεινό και σχεδόν ανερεύνητο ασυνειδήτο βάθος της ανθρωπίνης προσωπικότητας έχουν μέχρι τώρα μια κάποια αξιόλογη επιτυχία. Η μεθοδολογία της προσπελάσεως στον χώρο του ασυνειδήτου μας έχει αποκαλύψει μέχρι σήμερα ωρισμένα μυστικά μονοπάτια που στο σύνολό τους διαγράφουν μια κάποια νομοτέλεια ωρισμένων μορφών ανθρωπίνης συμπεριφοράς. Η ψυχολογία του βάθους με τις επί μέρους σχολές της μας έχει μέχρι τώρα δώσει αξιόλογα στοιχεία του ψυχολογικού «μηχανισμού» της συμπεριφοράς αυτής και έχει ρίξει φως σε ωρισμένες περιοχές της προβληματικής της ψυχολογικής γενικά αντιδράσεως του ατόμου. Η αναγνώριση αυτής της υπηρεσίας της ψυχολογίας είναι μια ηθική υποχρέωση κάθε τιμίου ερευνητού.

*

Παρ' όλα όμως αυτά οι επιτυχίες της ψυχολογίας του Βάθους αποδεικνύονται πολλές φορές εξαιρετικώς ασήμαντες μπροστά στο μέγεθος αλλά και την πολύπλοκη σύνθεση της προβληματικής της ψυχολογικής συμπεριφοράς του ανθρώπου. Οι ίδιοι οι ψυχολόγοι, απ' ό,τι γνωρίζουμε, όσο ικανοί και αν είναι σε βυθοσκοπήσεις στην ασυνειδήτη περιοχή της ανθρωπίνης προσωπικότητας, αντιλαμβάνονται πως η αισιοδοξία για μια εκτεταμένη κατανόηση και γνωριμία της προσωπικότητας αυτής είναι προς το παρόν ο πιο ανέλπιστος καρπός των προσπαθειών τους. Λ.χ. η ψυχανάλυση γνωρίζει σήμερα πολύ καλά πως ο εσωτερικός προβληματισμός του ασυνειδήτου είναι τελικά *terra incognita*. Μάλιστα από της πλευράς της ψυχανάλυσεως που, ως γνωστόν, μεθοδεύει το έργο της σύμφωνα με τις φροϋδικές ψυχολογικές αρχές, το καταστάλαγμα των προσπαθειών της είναι η επισήμανσις του ασυνειδήτου με όλο το αρνητικό ορμεμφυτικό του περιεχόμενο. Η φροϋδική ψυχανάλυση μας έχει δώσει την εντύπωση πως έχει ανακαλύψει μια σπηλιά μέσα στο βάθος της ανθρωπίνης προσωπικότητας, μέσα στην οποία ζουν συμπλεκόμενα και αγωνιζόμενα να εξορμήσουν απειλητικά μυθικά τέρατα. Τη σπηλιά αυτή, όσο κι αν μοχθή η ψυχολογική έρευνα, ελάχιστα μόνο ημπορεί να την φωτίσει στο εσωτερικό της. Έτσι η ψυχολογία του Βάθους γενικά μας συνειδητοποίησε πιο έντονα τις εσωτερικές απειλές από τα ενστικτικά τέρατα, κι ίσως γι' αυτό έχει κι ένα χαρακτήρα αφυπνιστικό. Ο διάλογός μας, με διερμηνέα την ψυχολογία, με τους μυθικούς αφέντες της σπηλιάς του ασυνειδήτου, είναι μια πολύ χρήσιμη πνευματική λειτουργία από κάθε άποψη, εάν βέβαια είμαστε ικανοί να αξιολογήσουμε σωστά τη θέση του ασυνειδήτου μέσα στην όλη

προσωπικότητα.

*

Αλλά το σπουδαιότερο, στην περίπτωση του διαλόγου με τη σπηλιά του ασυνειδήτου, είναι πως η ψυχολογία ούτε η ίδια ημπορεί ούτε υποδεικνύει κάποιο άλλο μέσο ουσιαστικής εξώσεως των απειλητικών τεράτων από τη σπηλιά αυτή. Έτσι ιδίως η ψυχανάλυση μας αποκαλύπτει τα δόντια των ενστικτικών τεράτων του ασυνειδήτου, χωρίς να αναλαμβάνει και το έργο της προστασίας μας ή της απαλλαγής από τον κίνδυνο να μας αλέσουν τα δόντια αυτά, σε κάποια κρίσιμη ώρα!

Εν τούτοις τα πράγματα αυτά φαίνεται πως αντιμετωπίζονται καλύτερα και αποτελεσματικότερα στην περιοχή της ασκητικής ερήμου. Ο αγωνιζόμενος εναντίον των ζωντανών μυθικών τεράτων του ασυνειδήτου ασκητής έχει μια καταπληκτική ευχέρεια όχι μόνο να τους συντρίβει τα δόντια αλλά και να τα εκδιώκει μέσα από το πιο σκοτεινό βάθος της σπηλιάς τους. Πραγματικά ωρισμένες φάσεις του πνευματικού αγώνος μέσα στην ασκητική έρημο δείχνουν πως ημπορούμε να ομιλούμε για την ασκητική ερήμωση του ασυνειδήτου. Ο ασκητής έχει την καταπληκτική ευχέρεια να ερημώνει το ασυνείδητό του από κάθε κακούργο λογισμό. Μόνο που αυτό το κατορθώνει με μέσα που είναι άγνωστα στην ψυχαναλυτική μεθοδολογία.

*

Ο Ησύχιος ο Πρεσβύτερος, γράφων «Προς Θεόδουλον», υπενθυμίζει σε πολλά σημεία της επιστολής του αυτής δυο βασικούς παράγοντες του επιτυχημένου αγώνος για την κάθαρση της ψυχής και επομένως την ερήμωση του ασυνειδήτου από «τους των Αιγυπτίων υιούς πρωτοτόκους». *«Ως γαρ ου δυνατόν, γυμνόν σώματι εισελθείν εις πόλεμον ή πλεύσαι μέγα πέλαγος μετ' ενδυμάτων ή ζην άνευ του αναπνείν. ούτως αδύνατον χωρίς ταπεινώσεως και συνεχούς προς Χριστόν ικεσίας, τον νοητόν και κρυπτόν πόλεμον εκμαθείν. και τεχνικώς τούτον καταδιώκειν και βάλλειν»*¹. Κατά τον άγιο πατέρα η ταπείνωση, σαν αγωνιστική προσπάθεια ψυχικής καθαρότητας και η επίκληση του Ιησού Χριστού, η καρδιακή δηλαδή και «καθαρά» και «μονολόγιστος» προσευχή, κάνουν τον ασκητή ικανό να μάθη όλα τα μυστικά του νοητού και «κρυπτού» πολέμου και να τον διεξάγει επομένως με σύστημα και επιτυχία.

Η επίκληση του ονόματος του Ιησού δεν είναι βέβαια εδώ μια εργασία χειλέων. Είναι κυρίως μια «υπαρξιακή» εργασία, ως καθολική εσωτερική βίωση της παρουσίας του Υιού του Θεού στο βάθος της προσωπικότητας του ασκητού. Είναι μια άμεση εμπειρία της χαρισματικής παρουσίας του Κυρίου ως «προσωπικής ζωής». Πρόκειται εδώ όχι μόνο για μια μέθοδο αυτογνωσίας αλλά και για μια υπαρξιακή θέση ζωής που είναι άγνωστη στην ψυχολογία του Βάθους και που εξ άλλου θα παραμείνει απρόσιτη στον «επιστημονικό» νου που ενδιαφέρεται για τη θεωρητική γνώση. Κι αυτό δείχνει για μια ακόμη φορά τις τραγικές αυταπάτες της ψυχολογίας για μια καθολική ψυχολογική ερμηνεία της ανθρωπίνης προσωπικότητας (Psychologismus). Από τη στιγμή που η Ψυχολογία θα σεβασθή τον εαυτό της και θα περιορισθή στο δικό της πεδίο, θα αποβή χρήσιμο όργανο στη διερεύνηση του βάθους της προσωπικότητας.

Προς το παρόν, στην περιοχή της ερημικής εσωτερικότητας, έχει θεμελιακή αξία το αξίωμα αυτό. *«Ο μη έχων ευχήν καθαράν λογισμών, όπλον ουκ έχει εις πόλεμον, ευχήν δε λέγω αενάως ενεργουμένην εν αδύτοις της ψυχής, ίνα τη*

του Χριστού επικλήσει, ο κρυφίως πολεμών πολέμιος μαστίζεται και φλέγεται»². Η υπαρξιακή επίκληση του Ιησού Χριστού, μάλλον δε η εμπειρία της συμβιώσεως μετά της παρουσίας του Υιού του Θεού, εισχωρεί εις τα άδυτα της ψυχής και κατακαίει κάθε αρνητικό ψυχικό περιεχόμενο και τότε ο ασκητής «ορά τηλαυγώς ευθύτητα καρδιάς». Στην περίπτωση αυτή ούτε απωθήσεις ούτε ενέργειες της λήθης ημπορούν να κρυφθούν κάτω από την ακτινοβολία της επικλήσεως της «μνήμης του Ιησού». Διότι. «Λήθη σβεννύειν είδε νοός φυλακήν, ώσπερ σβέννουσι πυρ ύδωρ. Συνεχής δε Ιησού ευχή, εις τέλος αυτήν εκδαπανά εκ της καρδιάς μετά νήψεως συντόνου. Χρήζει γαρ η ευχή της νήψεως, ώσπερ λαμπάδιον φωτός λύχνου». Επομένως. «αδύνατον καθάρισαι την ημών καρδιάν εξ εμπαθών νοημάτων και αποδιώξαι νοητούς εχθρούς εξ αυτής, άνευ συχνής επικλήσεως Ιησού Χριστού»³.

*

Η συχνή αυτή επίκληση του Ιησού Χριστού ακολουθεί, ως γνωστόν, τη διαδικασία της «κυκλικής κινήσεως του νοός», όπως μας την γνωρίζουν τα ασκητικά συγγράμματα Διονυσίου του Αρειοπαγίτου. Ο νους στρέφει προς εαυτόν και ορά εαυτόν. Η ασκητική αυτή πνευματική διαδικασία, συντροφευμένη από τους πόνους και τους αγώνες κατά των παθών και των πονηρών λογισμών, είναι πράγματι μια υπαρξιακή εκμηδένιση του ασυνειδήτου και των μυθικών του ενστικτικών τεράτων που ακολουθεί τα εξής στάδια: «Δει τον αγωνιζόμενον ένδον, κατά στιγμήν χρόνου έχειν τα τέσσαρα ταύτα. ταπεινώσιν, προσοχήν τε άκραν, αντίρρησιν και προσευχήν. και ταπεινώσιν μεν, ότι προς υπερηφάνους δαίμονας αντιθέτους εστίν αυτώ η πάλη. ίνα την του Χριστού βοήθειαν εν χειρί καρδιάς έχη διά το, τον Κύριον υπερηφάνους μισείν. Προσοχήν δε, ίνα αεί την εαυτού καρδιάν ποιή μηδένα λογισμόν έχειν, καν δήθεν αγαθός φαίνεται. Αντίρρησιν δε ίνα σπηνίκα οξέως γνω τον ελθόντα, ευθύς μετ' οργής αντιλογηθείη τω πονηρώ. Και αποκριθήσομαι, φησί, τοις ονειδίζουσί μοι κακά. ουχί τω Θεώ υποταγήσεται η ψυχή μου; Ευχήν δε, ίνα κραυγάση προς Χριστόν στεναγμώ αλαλήτω ευθύς μετά την αντίρρησιν. και τότε αυτός ο αγωνιζόμενος βλέπεται τον εχθρόν λυόμενον ή διωκόμενον τω προσκυνητώ ονόματι του Ιησού, ως χουν υπό ανέμου ή ως καπνόν εκλείποντα μετά της φαντασίας αυτού»⁴.

Η ασκητική πνευματική αυτή διαδικασία της «κυκλικής κινήσεως του νοός» είναι η πιο έγκυρη μέθοδος της υπαρξιακής εκμηδενίσεως του ασυνειδήτου. Με το πνευματικό πυρ της διαδικασίας αυτής που εξάπτεται από την ευχήν. «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ Θεού, ελέησόν με», κατακαίονται ολοκληρωτικά τα τέρατα της σπηλιάς του ασυνειδήτου και εξαφανίζονται «ως χους υπό ανέμου». Πρόκειται λοιπόν πράγματι για μια ασκητική ερήμωση του ασυνειδήτου που υπογραμμίζει συγχρόνως την αδυναμία της Ψυχολογίας. Η επιστήμη αυτή μόνο σε πολύ λίγες περιπτώσεις ημπορεί να παρηγορήσει και να βοηθήσει τον σύγχρονο άνθρωπο. Κατά κανόνα τον φέρνει κοντά στη σπηλιά των τεράτων, τονίζοντάς του συγχρόνως την τραγική του μόνωση. Γιατί ο άνθρωπος αυτός πρέπει να αντι-μετωπίσει τις απειλές και τις ορμεμφυτικές επιθέσεις των ενστικτικών δυνάμεων του ασυνειδήτου μόνος, τελείως μόνος.

*

Οπωσδήποτε όμως η εμπειρία της ερημώσεως του ασυνειδήτου, στην

ασκητική της εκδοχή, είναι μια παρήγορη ανταύγεια της πατερικής ερήμου. Γιατί υπογραμμίζει υπαρξιακά τη λυτρωτική παρουσία του Ιησού Χριστού μέσα στην προσωπικότητα του αγωνιζομένου ασκητού. Αυτή δε η υπαρξιακή υπογράμμιση υπενθυμίζει στον εγκόσμιο χριστιανό το ψυχολογικό και πνευματικό νόημα των λόγων του Κυρίου. «Ιδού η βασιλεία του Θεού εντός υμών εστί» (Λουκ. 17, 21). Η ερήμωση του ασυνειδήτου με τη διαδικασία της κυκλικής κινήσεως του νου είναι μια δυναμική υπερφαλλάγιση των θεραπευτικών μέσων της εποχής μας και μια έξαρση της λυτρωτικής σημασίας της «καρδιακής προσευχής».

Έχει άραγε τη δύναμη ο εγκόσμιος χριστιανός να δοκιμάση τη λυτρωτική δύναμη αυτής της διαδικασίας; Είναι σε θέση να στρέψη το νου του λυτρωτικά προς το εσώτερο βάθος του είναι του; Η σπηλιά του ασυνειδήτου είναι και γι' αυτόν πάντοτε μια συγκλονιστική πρόκληση, αλλά και μια θανάσιμη απειλή!

1. *Φιλοκαλία των ιερών νηπτικών. Τόμος Α', σελ. 156.*
2. *Ένθ' ανωτ. σελ. 144.*
3. *Ένθ' ανωτ. σελ. 145.*
4. *Ένθ' ανωτ. σελ. 144.*

6. ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΟΡΔΑΝΗ..!

Η βασική θεραπευτική άποψη της ψυχολογίας του Βάθους, και επομένως και της ψυχοθεραπείας, είναι ότι οι δυσάρεστες εμπειρίες της ζωής, τα ψυχικά τραύματα και οι ψυχικές συγκρούσεις και γενικά κάθε παρόμοια αρνητική εμπειρία, πρέπει να γίνεται αντικείμενο μιας συνειδητής επεξεργασίας εκ μέρους της προσωπικότητας του ανθρώπου. Γιατί κάθε ανεπιθύμητη εμπειρία, όταν απωθείται με βία από την περιοχή του συνειδητού βίου στο ασυνείδητο, δημιουργεί εσωτερικά προβλήματα στο βάθος της προσωπικότητας, που όμως οι προεκτάσεις τους προδίδονται στη διαταραγμένη συμπεριφορά της προσωπικότητας αυτής.

Η απώθηση είναι μια αρνητική λειτουργία, που η ψυχολογία υπογραμμίζει πολύ έντονα με όλο το δυναμικό της θεωρητικό περιεχόμενο. Γι' αυτό άλλωστε όλο το νόημα του ψυχαναλυτικού διαλόγου συμπυκνώνεται στην προσπάθεια της συνειδητοποίησης των απωθουμένων ψυχικών περιεχομένων και εμπειριών.

Εξ άλλου η θέση αυτή, σύμφωνα με την οποία η συνειδητοποίηση των απωθήσεων, στις οποίες αποδίδεται η διαταραχή της συμπεριφοράς του ατόμου, είναι ένας βασικός θεραπευτικός παράγων, επιβεβαιώνεται από την πείρα της ζωής. Κι αν συμβαίνει να μη αποδεικνύεται έγκυρη πάντοτε η άποψη αυτή της ψυχολογίας, οπωσδήποτε η διατήρηση στην περιοχή της «μνήμης» ή του συνειδητού μιας αρνητικής εμπειρίας, είναι συνήθως μια καλή προϋπόθεση της αποφυγής ή της μείωσης των δυσάρεστων συνεπειών της στην όλη προσωπικότητα. Μάλιστα εκεί που η προσωπικότητα αυτή διαθέτει αναδημιουργικές δυνάμεις για μια φυσιολογική ψυχική αφομοίωση της εμπειρίας αυτής, η συνειδητοποίηση είναι πράγματι μια θεραπευτική λειτουργία του όλου ψυχικού οργανισμού του ανθρώπου.

*

Την άποψη αυτή της θεραπευτικής λειτουργίας της συνειδητοποίησης την αποδέχεται ανεπιφύλακτα κάθε γνήσιος πνευματικός άνθρωπος που εκτιμά ιδιαίτερα τη λυτρωτική σημασία της αυτογνωσίας. Γιατί αυτογνωσία δεν θα ειπή βέβαια να γνωρίζεις μόνο εκείνο που φαίνεται μόνο του ή εκείνο που σου αρέσει να γνωρίζεις από όλη τη συμπεριφορά της προσωπικότητός σου. Αυτογνωσία, στην ασκητική της μάλιστα εκδοχή, θα ειπή μια δραματική αυτοθεώρηση. Θα ειπή μια ειλικρίνεια στο διάλογο με τον εαυτό σου που πληγώνει και αναστατώνει! Κι η συνειδητοποίηση των ψυχικών τραυμάτων, των αρνητικών εμπειριών μ' ένα περιεχόμενο ενοχικό, είναι πολλές φορές μια αυτογνωσία που εξισώνεται απόλυτα μ' ένα αναίμακτο μαρτύριο της συνειδήσεως!

*

Ο ασκητής της ερήμου είναι εξοικειωμένος με τη λειτουργία της συνειδητοποίησης σ' ένα βαθμό που εκπλήσσει! Γυμνασμένος «εμπόνως» στον εκλεπτυσμένο διάλογο με την εσωτερική του ενοχική ακαθαρσία, διατηρεί πάντοτε συνειδητά όλα τα στοιχεία της αρνητικής του συμπεριφοράς ή μάλλον της «εσωτερικής αισθήσεως» του ενοχικού του βάθους. Είναι συνεχώς ενήμερος της τοπογραφίας αλλά και της στρατηγικής κάθε σκληρής

μάχης που δίδει, στην προσπάθειά του να πολεμήσει τα υπολείμματα των παθών του ή συνήθως τις προσβολές των δαιμονικών και «εμπαθών» λογισμών.

Ο Όσιος Νείλος ο Ασκητής, περιγράφοντας στάδια της προσπαθείας που αποβλέπει στην εσωτερική κάθαρση, μας δίνει μια πολύ ωραία εικόνα της βασικής πνευματικής λειτουργίας της συνειδητοποιήσεως όλων των δραματικών στοιχείων του αγώνος κατά των παθών.

Όπως πολύ σωστά υπογραμμίζει, ομιλώντας για τη συμπεριφορά και τον ηγετικό ρόλο του ποιμένου. «Δει γαρ πρότερον μαχήσασθαι τοις πάθεσι και μετά πολλής νήψεως τα εν τω πολέμω τη μνήμη παραδούναι. και ούτως εκ των καθ' εαυτούς, ετέροις υποτίθεσθαι τα της μάχης. και την νίκην αυτοίς ευχερεστέραν ποιήσαι, διά το προλέγειν τας εν τω πολέμω μεθόδους»¹.

Η φράση «τη μνήμη παραδούναι» είναι η ασκητική εκφορά του όρου «συνειδητοποίηση». Εκείνος λοιπόν που αγωνίζεται κατά των παθών, οφείλει «μετά πολλής νήψεως», δηλαδή λεπτομερώς και προσεκτικώς να διατηρή στη μνήμη του κάθε τι που εβίωσε κατά την εξέλιξη του αγώνος του αυτού. Η συντήρηση της εμπειρίας του αυτής στο οπτικό πεδίο της συνειδήσεως θα φανή χρήσιμη σ' εκείνους που θα θελήσουν να ακολουθήσουν τον ίδιο δρόμο, να αγωνισθούν κατά των παθών. Μα πολύ περισσότερο θα ωφεληθή ο ίδιος ο πνευματικός αγωνιστής από τη συνειδητοποίηση αυτή του αοράτου πολέμου κατά των παθών. Γιατί, γνωρίζοντας πολύ καλά κάθε λεπτομέρεια του πολέμου αυτού, θα είναι πάντοτε σε κατάσταση πολεμικής ετοιμότητος και θα αντιμετωπίζη μ' ένα αλάνθαστο στρατηγικό νου τις μεθοδείες και τις ενέδρες των πονηρών και εμπαθών λογισμών. Ενώ εάν δεν διαθέτη τέτοια πολεμική ενημέρωση, οι ενδεχόμενες νίκες του δεν του παρέχουν σχεδόν καμμιά υπαρξιακή ασφάλεια έναντι των επιβουλών των «αιθιόπων», των δαιμονιωδών λογισμών. Κι αυτό επειδή οι νίκες αυτές εκερδήθησαν νύκτα, «στα σκοτεινά»! «Εισί γαρ τινες, λέγει ο όσιος Νείλος, κεκρατηκότες των παθών, διά πολλήν ίσως σκληραγωγίαν. και τον τρόπον αγνοούντες της νίκης, διά το ως εν νυκτομαχία παρακολουθηκέναι ταις συμβολαίς, μηδέ ταις των εχθρών επιβουλαίς παραστήσαι τον νου». Στην πολύ εύστοχη και χαρακτηριστική αυτή παρατήρηση του οσίου πατρός πληροφορείται κανείς τον λόγο μιας ενάρετης ζωής που όμως είναι πολύ ασταθής και εύθραυστη. Πρόκειται δηλαδή για μια αρετή που οφείλεται στην πολλή σκληραγωγία, σε μια «εξωτερική» πράξη ατομικού εκβιασμού και πιέσεως. Η αρετή αυτή δεν αποκτήθηκε ύστερα από μια ενσυνείδητη και συγχρόνως μεθοδική αγωνιστική προσπάθεια. Ήλθε σαν αποτέλεσμα μιας εξωτερικής πιέσεως, χωρίς εσωτερικό λόγο. Ο άνθρωπος που απόκτησε με τον τρόπο αυτό την αρετή μοιάζει μ' εκείνον που εκέρδησε μια νίκη σε νυκτομαχία, χωρίς δηλ. να γνωρίζη το πώς και το γιατί. Μέσα στο σκοτάδι της νυκτός δεν ημπόρεσε να καταλάβη πώς εκέρδησε τη νίκη. Αλλ' η άγνοια αυτή είναι συνήθως κι η προϋπόθεση μιας συντριπτικής ήττας στην πρώτη συνάντηση μ' ένα δυναμικό εχθρό.

Ο πνευματικός λοιπόν αγωνιστής δεν είναι ένας ελεύθερος σκοπευτής, που αυτοσχεδιάζει ανεύθυνα. Είναι ο «επιστήμων» στρατηγός που είναι πάντοτε εν γνώσει όλων των φάσεων και των λεπτομερειακών εξελίξεων των πνευματικών του προσπαθειών. Ό,τι αποκομίζει σαν πείρα πνευματικής στρατηγικής, δεν το παραπέμπει στο σκοτεινό «αρχείο» του ασυνειδήτου, αλλά το στήνει τρόπαιο και μνημείο νίκης αλλά και νήψεως! Η αποκτηθείσα

αυτή εμπειρία από τις οδομαχίες μέσα στους δαιδαλώδεις και σκοτεινούς δρομίσκους του ασυνειδήτου αποτελεί πάντοτε τη λαυγή φάρο και άγρυπνο δείκτη της μεθοδικής διεξαγωγής των νέων πνευματικών προσπαθειών. Οι καινούργιες πνευματικές νίκες στηρίζονται στην πείρα που αποκτήθηκε στις προηγούμενες πνευματικές προσπάθειες. Έτσι μόνο εμπεδώνει κανείς το όφελος μιας πνευματικής μάχης και το αξιοποιεί δημιουργικά σε μια συνέχεια πνευματικής αναβάσεως στην ουράνια κλίμακα των αρετών!

Βαθύς γνώστης της δυναμικής όψεως του ασυνειδήτου ο όσιος Νείλος, υπογραμμίζει πολύ ζωηρά την αξία της συνειδητοποίησης των περιεχομένων του ασυνειδήτου με την ψυχολογική ερμηνεία ενός ιστορικού γεγονότος από τη ζωή του Ισραήλ. Συγκεκριμένως, ο όσιος πατήρ, αναφέρεται στο Βιβλίο του Ιησού του Ναυή (4, 3 εξ.). Στο χωρίο αυτό διασώζεται μια συμβολική πράξη του μεγάλου αυτού αρχηγού της πορείας προς τη γη της Επαγγελίας, ύστερα από τη θαυματουργική διάβαση του Ιορδάνου από το λαό με επί κεφαλής τη Κιβωτό της Διαθήκης.

*

Μια φορά οι Ισραηλίται επέρασαν τον Ιορδάνη κατά το διάστημα της νυκτός, αφού προηγουμένως απεσύρθησαν τα ύδατά του και ο λαός επάτησε τη κοίτη του ποταμού. Ύστερα από το θαυματουργικό αυτό γεγονός, ο Ιησούς του Ναυή έδωσε την εξής εντολή. Αφού εκάλεσε δώδεκα άνδρες, ένα από κάθε φυλή, τους διέταξε να κατέβουν στη στεγνή ακόμη κοίτη του Ιορδάνου να αναλάβουν καθένας ένα μεγάλο λίθο από την κοίτη αυτή στον ώμο τους και να στήσουν όλοι μαζί τους δώδεκα λίθους κοντά στην όχθη του Ιορδάνου. «ίνα υπάρχωσιν υμίν ούτοι εις σημείον κείμενον διαπαντός, ίνα όταν ερωτά σε ο υιός σου αύριον λέγων, τί εισιν οι λίθοι ούτοι ημίν; και συ δηλώσης τω υιώ σου λέγων. ότι εξέλιπεν ο Ιορδάνης ποταμός από προσώπου κιβωτού διαθήκης Κυρίου πάσης της γης, ως διέβαινεν αυτόν. και έσονται οι λίθοι ούτοι υμίν μνημόσυνον τοις υιοίς Ισραήλ έως του αιώνος» (4, 4-7).

Ο όσιος Νείλος, ερμηνεύων ψυχολογικώς την πράξη αυτή του Ιησού, λέγει ότι αυτή η διαιώνιση της υπομνήσεως ενός θαύματος που έγινε νύκτα σημαίνει «ότι δει τα βύθια της εμπροσθιάς διαγωγής νοήματα εις φανερόν άγειν και σαφώς στηλιτεύειν... ίνα μόνον ο παρελθών γινώσκει τον τρόπον της διαβάσεως, αλλά και οι το αυτό ποιείν προαιρούμενοι, ευχερή την διάβασιν εκ της μαθήσεως ποιήσωνται και η ετέρων πείρα γένηται και ετέρων διδασκαλία»².

Τα «βύθια» νοήματα είναι ασφαλώς οι άγνωστες και άδηλες κινήσεις που αποτελούν τη λειτουργία του ασυνειδήτου. Είναι η σκοτεινή πτυχή της προσωπικότητας που μόνο με μια δραματική αυτογνωσία ημπορεί να κατακτηθή. Με μια αυτογνωσία που δεν ημπορεί να είναι αποκλειστικό κατόρθωμα της προσωπικότητας αυτής. Μάλλον πρέπει να είναι δώρο της Θείας Χάριτος. Γιατί, όπως τα νερά του Ιορδάνου απεσύρθησαν με την παρουσία της Κιβωτού της Διαθήκης, έτσι τα εμπροσθιά νοήματα αναγνωρίζονται και στηλιτεύονται μόνον με τη βοήθεια της Χάριτος του Θεού. Γι' αυτό ο όσιος Εφραίμ υπενθυμίζει μια μεγάλη αλήθεια με τη κατανυκτική του προσευχή. «Ναι, Κύριε Βασιλεύ, δώρησαί μοι του οράν τα εμά πταίσματα»! Έργο της δυνάμεως της Κιβωτού της διαθήκης ήτο η διάβαση του Ιορδάνου, η κατάκτηση της «κοίτης», του εσχάτου δηλ. βάθους της προσωπικότητας.

Έργο της προσωπικότητος είναι η ψυχολογική διαιώνιση της κατακτήσεως αυτής, που στη ζωή του νέου Ισραήλ προσφέρει η Χάρη του Θεού. Κι η διαιώνιση αυτή είναι, αλήθεια, μια πορεία πέρα από τον Ιορδάνη, δηλ. πέρα από το ασυνείδητο, με τη δύναμη του Μυστηρίου της Μετανοίας..!

1. *Φιλοκαλία των ιερών νηπτικών. Τόμος Α', σελ. 205.*
2. *Ένθ' ανωτ. σελ. 205.*

7. ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΓΝΩΣΙΑ

Η αυτογνωσία έχει αναγνωρισθεί από καιρό σαν το πιο δύσκολο εγχείρημα του ανθρώπου στην περιοχή της κατακτήσεως της πνευματικής ωριμότητας. Είναι αλήθεια, που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί, ότι όσο πιο πολύ γνωρίζει το άτομο τον εαυτό του, υπό ορισμένους φυσικά όρους, τόσο περισσότερο ωριμάζει ψυχολογικά και πνευματικά. Κάθε πράξη και εμπειρία αυτογνωσίας είναι ένα βήμα προς την ολοκλήρωση της ωριμότητας.

Αλλ' η ψυχολογία, ιδιαίτερα σήμερα, υποστηρίζει ότι η αυτογνωσία, για να θεωρείται πράγματι παράγων ωριμότητας, δεν πρέπει να εννοείται σαν μια αποκλειστικά «ατομική» ενέργεια και εμπειρία. Γιατί είναι αλήθεια ότι ο ίδιος ο όρος της «αυτογνωσίας» αποτελεί συχνά μια παγίδα για τον άνθρωπο που θα ήθελε να προχωρήσει σε μια καλύτερη και βαθύτερη γνωριμία με τον εαυτό του. Και τούτο επειδή, εκ πρώτης όψεως, αυτογνωσία θα ειπή να στρέψει την ερευνητική προσοχή σου και τους προβολείς της διανοίας σου στο εσώτερο βάθος της ατομικότητάς σου. Όμως, μια τέτοια, λειτουργία της εσωτερικότητας, σημαίνει συγχρόνως ψυχολογικό και πνευματικό περιορισμό, «εγκλεισμό», μέσα στην ατομικότητα με την πιο περιωρισμένη έννοια. Αυτός που εργάζεται στην ανασκαφή και βυθοσκόπηση της εσωτερικότητάς του περιορίζεται μοιραία στον εαυτό του και άρα αποξενώνεται από την ψυχολογική και πνευματική υπόσταση του πλησίον.

*

Ο Jung έκανε την παρατήρηση ότι «κατανοούμε τους άλλους μόνο στο ίδιο μέτρο στο οποίο κατανοούμε τον εαυτό μας». Στις διατομικές μας σχέσεις βλέπουμε τον πλησίον μας με το πρίσμα της ιδικής μας ατομικότητας. Και την ίδια αυτή ψυχολογική αλήθεια επαναλαμβάνει και ο Γέρων Σιλουανός με τα λόγια του γέροντος Σωφρονίου. «Έκαστος των ανθρώπων βλέπει εις τους άλλους εκείνο μόνον, το οποίον εις την πνευματικήν του πείραν εγνώρισε περί εαυτού του ιδίου. Διά τούτο η στάσις του ανθρώπου έναντι του πλησίον είναι ασφαλές σημείον του βαθμού αυτογνωσίας εις τον οποίον έφθασεν»¹. Όταν δηλαδή στέκεται κανείς μπροστά στον πλησίον για να τον κατανοήσει ή να τον «κρίνη», στέκεται «ασυνείδητα» (χωρίς να το καταλαβαίνει) μπροστά στον εαυτό του. Βλέπει στον άλλο αυτό μόνον που ο ίδιος «εγνώρισε» στον εαυτό του.

Η όψη αυτή της θεωρήσεως του πλησίον καταντά λοιπόν μια ασυνείδητη (ανεπίγνωστη) αυτοθεώρηση. Και είναι αλήθεια ότι πρόσφατες ψυχολογικές έρευνες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι αυτός που κρίνει τον άλλον προσπαθεί κατά βάθος να κατανοήσει τον εαυτό του. Πρόκειται βέβαια εδώ για μια παρά πολύ γνωστή αλλά και παρά πολύ ευαίσθητη ψυχολογική λειτουργία της εσωτερικότητας, την προβολή. Όσο ολιγώτερη είναι η αυτογνωσία τόσο δεσποτικώτερη γίνεται η λειτουργία της προβολής. Η προσπάθεια της βαθύτερας γνωριμίας του εαυτού μας μειώνει κάθε φορά και περισσότερο τη δύναμη της προβολής και μας ελευθερώνει από τις αυταπάτες. Γιατί η προβολή κάνει το άτομο να νομίζει ότι γνωρίζει καλά τον πλησίον, ενώ κατ' ουσίαν η εικόνα που το άτομο αυτό έχει σχηματίσει για τον πλησίον είναι η εικόνα του εαυτού του. Προβολή θα ειπή να βλέπει κανείς στον άλλον

ελαττώματα ή αρετές, συναισθήματα και διανοήματα που όμως είναι αποκλειστικά δικά του βιώματα. Κατά τρόπο που το ίδιο το άτομο δεν μπορεί να αντιληφθή («ασυνείδητα») φορτώνει στον πλησίον του τα βιώματα αυτά και τα θεωρεί σαν χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του πλησίον.

*

Από την άλλη μεριά ο Jung υπογραμμίζει τη σημασία της ενδοβολής (Introjection) στη σύγχυση των διατομικών σχέσεων. Η ενδοβολή είναι ψυχολογική λειτουργία αντίθετη της προβολής. Αυτό σημαίνει ότι ιδιότητες και χαρακτηριστικά (δηλ. βιώματα) που ανήκουν πράγματι στον πλησίον, τα θεωρεί το άτομο σαν δικά του βιώματα. Έτσι η προβολή και η ενδοβολή είναι δυο ψυχολογικές λειτουργίες που κυριαρχούν στην ατομικότητα, όταν η προσπάθεια για αυτογνωσία είναι ανύπαρκτη ή ασθενική. Αλλά και στην περίπτωση που η αυτογνωσία ασκείται συστηματικά είναι όμως παγιδευμένη σ' ένα ψυχολογικό ατομισμό, κι οι δυο αυτές λειτουργίες διαταράσσουν ψυχολογικά το άτομο και το καταδικάζουν σε μια στασιμότητα πνευματική.

Ο Άγιος Κασσιανός ο Ρωμαίος ασχολείται διεξοδικά με το θέμα της αυτογνωσίας στην επιστολή του «Προς Λεόντιον Ηγούμενον»². Υποστηρίζει ότι όσο κι αν θεωρεί κανείς τον εαυτό του καλλιεργημένο πνευματικά, πρέπει να εμπιστεύεται την πνευματική του δίαιτα και την όλη εργασία της «τελειώσεως» του «τοις διακριτικωτάτοις των πατέρων». Η συνήθεια (που παγιώνεται με τη δύναμη μιας δεσποτικής αλαζονείας) να εμπιστεύεται κανείς τον εαυτό του μόνο ... στον εαυτό του, παγιδεύει το άτομο σε μια κατάσταση στασιμότητας, απ' την οποία δεν μπορούν να το αποκολλήσουν «ατομικές» προσπάθειες μιας ολόκληρης σκληρής ασκητικής ζωής.

Για να παρουσιάση ζωντανά την πλάνη, στην οποία περιέρχεται εκείνος που εμπιστεύεται τον εαυτό του μόνο στον εαυτό του, διηγείται ο άγιος Κασσιανός διά του στόματος του αββά Μωυσή την εξής ιστορία³.

Ήταν κάποτε ένας αδελφός πολύ σπουδαίος και πνευματικός. Μια φορά όμως ενοχλήθηκε φοβερά από τις καυτερές προσβολές του «δαίμονος της πορνείας». Σ' αυτή λοιπόν την κατάσταση, που ο αγώνας του γινότανε κουραστικός και του δημιουργούσε μια ανυπόφορη ψυχική ένταση, σκέφθηκε να επισκεφθή ένα γέροντα ασκητή, «προς την ηλικίαν αποβλέπων», για να του εξαγορεύση τους λογισμούς του και να του αποκαλύψη τις δραματικές όψεις του ψυχικού και πνευματικού του προβληματισμού. Αλλά ο γέροντας ασκητής, «ακούσας, άπειρος ων, αγανακτών, άθλιον έλεγε τον αδελφόν και ανάξιον του μοναχικού σχήματος, ως τοιούτους δεξάμενος λογισμούς». Ο γέροντας ασκητής εκεραυνοβόλησε τον κλονιζόμενο από τις προσβολές του δαίμονος της πορνείας μοναχό με τους μύδρους μιας κατακρίσεως συντριπτικής. Του απέδωσε την ευθύνη και του κατελόγισε θανάσιμη ενοχή γιατί δέχθηκε ο μοναχός αυτός να πιαστή στήθος με στήθος μ' ένα δαίμονα τόσο αποκρουστικό και πανάθλιο.

*

Λοιπόν, «τοιαύτα ακούσας ο αδελφός, απογνούς εαυτού και καταλείψας τον ίδιον τόπον, επί τον κόσμον επανήρχετο». Η απόγνωση εκυρίευσε οριστικά πλέον τον μαχητή μοναχό γιατί σκέφθηκε ότι, για να τον κατακρίνη τόσο πολύ ο λευκότεριχος από τα χρόνια και την πείρα γέροντας, σημαίνει πως δεν είναι φτιαγμένος για μοναχός. Έτσι ξεκίνησε από το κελλί του γέροντα για την

πόλη. Με τον τρόπο αυτό, έστω κι αρνητικά, θα έλυne το πρόβλημά του και θα ησύχαζε.

Όμως, «κατά Θεού οικονομίαν, απαντά αυτώ ο αββάς Απολλώς, των γερόντων ο δοκιμώτατος και βλέπων αυτόν τεταραγμένον και πάνυ σκυθρωπόν, ηρώτα αυτόν λέγων. τέκνον, τις η αιτία της τοσαύτης στυγνότητος;».

Το σχέδιο του Θεού διορθώνει με θαυμαστή οικονομία και αξιοποιεί θετικά τα λάθη και τις αδυναμίες της ανθρωπίνης συμπεριφοράς και μάλιστα εκείνης των «πνευματικών» ηγετών. Έτσι η πορεία του μοναχού προς τον πνευματικό θάνατο σταμάτησε με την παρουσία του δοκιμωτάτου γέροντα Απολλού. Διακριτικός αλλά και προορατικός και διορατικός ο γέρον Απολλώς, μα πιο πολύ «πνευματικός» με την πλήρη ασκητική έννοια της λέξεως αυτής, διορθώνει με πολλή σοφία και ποιμαντική τέχνη το ασύγγνωστο λάθος του γέροντα ασκητού, που ώθησε τον μοναχό στην απελπισία και την απογοήτευση.

Αφού επέμεινε να μάθη το λόγο της σκυθρωπότητας του αδελφού και αφού άκουσε το σκοπό της δραματικής του πορείας. «απογνούς ουν εμαυτού, απέρχομαι εις τον κόσμον», «πολλά παρεκάλει και ενουθέτει» αυτόν. Ο δοκιμώτατος γέρον Απολλώς επρόβαλλε στον αδελφό, κατά τη δραματική αυτή ώρα της εξουθενώσεώς του, το ανδρικό μεγαλείο του ασκητικού φρονήματος. «Μη ξενίζου τέκνον, μηδέ απελπίσης σεαυτόν». Μη παραξενεύεσαι και μη απελπίζεσαι, παιδί μου, λέγει στον πτοημένο μοναχό. Στάσου με το κεφάλι ψηλά, με το αγωνιστικό σου φρόνημα ακμαίο. Γιατί αυτό που σου συμβαίνει ούτε περίεργο είναι ούτε αφύσικο. Δεν ευρίσκεσαι σε μονοπάτι λαθεμένο. Παλαίεις μόνο επάνω στη νόμιμη κονίστρα των ασκητικών μόχθων και αγωνισμάτων.

Και για να γίνη πειστικός ο γέρον Απολλώς φέρνει μπροστά στα πνευματικά μάτια του έκπληκτου μοναχού τα προϊόντα της ιδικής του αυθεντικής αυτογνωσίας. Εξαγορεύει σ' αυτόν τον εσώτερο κόσμο του που ε γνώρισε βήμα με βήμα σ' ένα σκληρό αγώνα αυτογνωσίας και αδιάλειπτης ενδοσκοπήσεως. «Εγώ γαρ εν τοιαύτη ηλικία και πολιά υπάρχων, σφόδρα υπό τούτων των λογισμών οχλούμαι». Εξομοιώνεται πλήρως, ο δοκιμώτατος γέρον, με τη δραματική κατάσταση του αδελφού. Αποκαλύπτει σ' αυτόν μια αλήθεια συγκλονιστική μα σωτήρια. Με τον τρόπο αυτό πέρνει αυτόματα επάνω του όλο τον πόλεμο του δαίμονος της πορνείας και καταπίνει λαίμαργα όλη τη φρίκη του πολέμου αυτού, ικετεύοντάς τον. «Μη ουν αθυμήσης επί τη τοιαύτη πυρώσει, ήτις ου τοσούτον ανθρωπίνη σπουδή θεραπεύεται, όσον τη του Θεού φιλανθρωπία». Με τα λόγια αυτά ο γέρον Απολλώς συμπληρώνει το οδόφραγμα που σταματά πράγματι την πορεία του πτοημένου αδελφού προς τον κόσμο. Η δύναμη που χρειάζεται κανείς για να ξεπεράση τους κινδύνους ενός απειλητικού και ισχυρού πειρασμού δεν πηγάζει από την ανθρωπινή φύση αλλά χορηγείται πλούσια απ' τη φιλανθρωπία του Θεού. Η σκέψη ότι κανείς μόνος του πρέπει να ξεπε-ράση τους πειρασμούς του, είναι όχι απλώς ανθρωπινή αλλά αλαζονική.

Έτσι ο γέρον Απολλώς προσφέρει στον μαχητή Μοναχό δυο πνευματικά ερείσματα που του αρνήθηκε ο πνευματικός του οδηγός: αφ' ενός την ψυχολογική και πνευματική εξίσωση, με μια εξαγόρευση του δικού του αγώνος και αφ' ετέρου την υπόμνηση του ελέους του Θεού. Και τα δυο αυτά

πνευματικά στοιχεία είναι, αλήθεια, αλληλένδετα. Όσο πιο πολύ γνωρίζει κανείς τον εαυτό του τόσο πιο βαθιά αισθάνεται την ανάγκη να ζητήσει το έλεος του Θεού. Κι αντίθετα. όσο πιο μακριά ευρίσκεται από τον εαυτό του, τόσο περισσότερο εξαρτά τις πνευματικές του επιδιώξεις από τον εαυτό του.

*

Αλλά ο γέρων Απολλώς δεν κατάφερε μόνο να ενθαρρύνει το Μοναχό να συνεχίσει τον αγώνα του με τη δύναμη της φιλανθρωπίας του Θεού. Προσπάθησε συγχρόνως να δώσει ένα μάθημα αυτογνωσίας και ποιμαντικής τέχνης στον ασκητή που αντιμετώπισε αδέξια το προβληματισμό του αδελφού. Προς το σκοπό αυτό παρεκάλεσε τον τελευταίο να επιστρέψει στο κελλί του και να περιμένη να περάσει η ημέρα. «Μόνον δε την σήμερα χάρισάι μοι και υπόστρεψον εις το κελλίον σου. Εποίησε δε ο αδελφός ούτω».

Αφού λοιπόν άφησε ενισχυμένο κάπως τον αγωνιζόμενο σκληρά Μοναχό, ήλθε ο αββάς Απολλώς και στάθηκε έξω από το κελλί του γέροντος ασκητού. Εκεί κάνει την εξής προσευχή «μετά δακρύων». «Κύριε, ο τους πειρασμούς υπέρ του συμφέροντος επάγων, μετά-στρεψον τον πόλεμον του αδελφού εις τούτον τον γέροντα, ίνα διά της πείρας εις το γήρας αυτού μάθη, άπερ εν τω μακρώ χρόνω ουκ εδιδάχθη. όπως συμπάσχη τοις πολεμουμένοις».

Μόλις ετελείωσε ο αββάς Απολλώς την προσευχή του αυτή, βλέπει αιθίοπα να στέκεται κοντά στο κελλί του γέροντος και να στέλνει επάνω του καυτερά βέλη. Ο ταλαίπωρος γέρων, φορτωμένος με τα βέλη αυτά, γυρόφερνε μέσα στο κελλί του σαν μεθυσμένος. Κι επειδή δεν μπορούσε να υπομείνει την αφόρητη αυτή κατάσταση, «εξελθών του κελλίου, τη αυτή οδώ η και ο νεώτερος, επί τον κόσμον εχώρει». Αλλά ο αββάς Απολλώς, που ευρίσκετο συνεχώς έξω από το κελλί του γέροντος, εφρόντισε να τον συναντήσει, καθώς εκείνος έφευγε τρεχάτος για την πόλη. Κι αφού τον πλησιάζει τον ερωτά. «Πού πορεύη; τις δε η αιτία της κατεχούσης σε ταραχής;» Το ερώτημα αυτό σαν καυτός έλεγχος πληροφορεί τον γέροντα, ότι ο αββάς Απολλώς τα γνωρίζει όλα. Αντιλαμβάνεται πως δεν ημπορεί να του κρύψει τίποτε, γι' αυτό προτιμά να σιωπήσει επίμονα. Τότε όμως ο γέρων Απολλώς ευρίσκει την ευκαιρία να του δώσει το μάθημα που θα τον βοηθούσε να γνωρίσει καλύτερα τον εαυτό του και επομένως και τον αδελφό του.

«Γύρισε στο κελλί σου, λέγει στον «αμαθή» γέροντα. Και στο μέλλον φρόντισε να αντιληφθής πολύ καλά την ασθένειάν σου. Προσπάθησε να γνωρίσης τον εαυτό σου σ' όλο το βάθος και το πλάτος των αδυναμιών του. Κι αν εσύ δεν αντιμετωπίζης πειρασμούς τόσο μεγάλους όσο ο αδελφός, να σκέπτεσαι ότι ο διάβολος ή σε αγνοεί ή σε περιφρονεί, γι' αυτό δεν αξιώθηκες να παλαίψης μαζί του. Αλλά τί λέγω να παλαίψης; Εσύ δεν ημπούρες να αντέξεις προσβολή μιας ημέρας και αναστατωμένος και πανικόβλητος επήρες το δρόμο για την πόλη. Για σκέψου όμως, αλήθεια, ότι σου εδόθηκε η ευκαιρία να ενισχύσης και να ενθαρρύνης νεώτερόν σου που πολεμήθηκε σκληρά από τον ίδιο τον δαίμονα που σε εξουθένωσε και εσύ τον έσπρωξες στην απόγνωση. Δεν έλαβες υπ' όψη σου καθόλου το σοφό εκείνο παράγγελμα που λέγει. «Ρύσαι απαγομένους εις θάνατον. και εκπριάν κτεινομένους μη φείση» (Παροιμ. 24, 11). Ούτε τα λόγια του Σωτήρος Ιησού που προτρέπουν «κάλαμον συντεθλασμένον μη συντρίβειν και λίνον καπνιζόμενον μη σβεννύειν» (Ματθ. 12, 20). Και συμπληρώνει ο σοφός και διακριτικώτατος Απολλώς. «Ουδείς γαρ

του εχθρού φέρειν ηδύνατο τας επιβουλάς, αλλ' ουδέ τον έμπυρον της φύσεως βρασμόν σβέσαι, ει μη η του Θεού χάρις εφρούρει την ανθρωπίνην ασθένειαν».

*

Η μακροχρόνια λοιπόν άσκηση δεν εβοήθησε τον γέροντα να αποκτήση αυτογνωσία για να ημπορέση έτσι να κατακτήση έδαφος και στην ετερογνωσία. Η μόνωσή του στην έρημο και οι ασκητικοί του αγώνες παρέμειναν εξωτερικά στοιχεία μιας ζωής χωρίς ενδοσκοπήσεις και βυθοσκοπήσεις αυτοθεωρήσεως!

Συμβαίνει πράγματι να αγωνίζεται κανείς σκληρά στην περιοχή των αρετών και μάλιστα στην εγκράτεια, χωρίς όμως να αισθάνεται την ανάγκη να γνωρίση μεθοδικά και σωστά τον εσώτερο εαυτό του. Στην περίπτωση αυτή θεωρεί την αυτογνωσία χρήσιμη, την αντιλαμβάνεται όμως σαν ένα περιορισμό στην ατομικότητά του, σαν μια (νόμιμη) αποξένωση από τον αδελφό. Έτσι συμβαίνει πράγματι να συμπεριφέρονται με σκληρότητα και απανθρωπιά προς τον πλησίον «πνευματικοί» άνθρωποι, που έχουν να επιδείξουν πλούσια διαπιστευτήρια αυτοθυσίας (Α' Κορ. 13, 3), ιδρώ-των, ανιδιοτελείας, πνευματικής «σοφίας» και άλλων, γιατί όχι, ασκητικών αρετών. Κι εμείς οι ίδιοι διαπορούμε με τον εαυτό μας για την σκληρότητα ή την ψυχική αντίσταση και την ψυχολογική ακαμψία που δείχνουμε στον πλησίον μας. Η εγωκεντρική αντίδρασή μας στις διατομικές μας σχέσεις έχει τέτοια ανακλαστικότητα που πολλές φορές δεν ημπορούμε να αντιληφθούμε την έκταση του κακού που κάνουμε στους άλλους και όταν ακόμη τους επιδαψιλεύουμε την «αγάπη» μας.

Στο επίκεντρο των διατομικών σχέσεων που συμπλέκονται ψυχολογικά απ' το παραπλανητικό παιχνίδι της προβολής και της ενδοβολής ευρίσκεται πάντοτε η απώθηση της ενοχής. Όποιος απωθεί την ενοχή του, μένει τελικά ξένος προς τον πλησίον του γιατί ήδη έχει αποξενωθεί από τον εαυτό του. Η απώθηση της ενοχής τον προικίζει με σκληρότητα στη συμπεριφορά του προς τον πλησίον και πολύ περισσότερο με μια έλλειψη κατανόησεως και συμπαθείας. Η καταδίκη του αδελφού από τον γέροντα ασκητή πρέπει να κατανοηθή σαν αντίδραση στη δική του απωθουμένη ενοχή. Ο γέροντων ασκητής δεν είχε εξοικειωθεί με την ενοχή του με την δύναμη μιας «φωτιστικής» αυτογνωσίας. Γι' αυτό κατακρίνοντας τον αδελφό τόσο βίαια, κατέκρινε ανεπίγνωστα (χωρίς να το γνωρίζει) τον ίδιο τον εαυτό του. Αν είχε μάθει να κατακρίνη τον εαυτό του μ' ένα αυθεντικό πνεύμα ασκητικής ταπεινώσεως, θα έδειχνε συμπάθεια στον αγώνα του αδελφού. Γιατί είναι αλήθεια ακλόνητη και αδιάσειστη, ότι, όσο πιο πολύ γνωρίζει κανείς την άβυσσο του ενοχικού και ακαθάρτου βάθους του εαυτού του, τόσο περισσότερη συμπάθεια και κατανόηση δείχνει στους πειρασμούς του αδελφού. Όσο περισσότερο σκληρός κριτής του πλησίον είναι, τόσο καθαρότερα αποκαλύπτει την παγίδευσή του στα ενοχικά και πάντοτε απωθούμενα συμπλέγματά του.

Οπωσδήποτε όμως ο γέροντων ασκητής, χάρις στη θεία οικονομία, έλαβε ένα εντυπωσιακό μάθημα ετερογνωσίας. Έστω και με αυτόν τον ανεπιθύμητο τρόπο ανεκάλυψε στους πειρασμούς του αδελφού την αληθινή πνευματική του φυσιογνωμία: τον «καθυστερημένο» πνευματικά Εαυτό του.

Πώς όμως θα ημπορέση ο σύγχρονος χριστιανός να αντιληφθή το είδος και την ποιότητα της ιδικής του εσωτερικότητας και μάλιστα πώς θα κατορθώση

να κατανοήσει την ψυχολογική και πνευματική αμοιβαιότητα αυτογνωσίας και ετερογνωσίας σε σχέση με την εσωτερικότητα αυτή; Το πρόβλημα δεν είναι εδώ θεωρητικό. Είναι πρώτα - πρώτα υπαρξιακό..!

1. *Ο Γέρων Σιλουανός του Άθω. Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 97.*
2. *Φιλοκαλία των ιερών νηπτικών. Τόμος Α', σελ. 81 εξ.*
3. *Ένθ' ανωτ. σελ. 90 εξ.*

8. «ΔΟΣ ΑΙΜΑ ΚΑΙ ΛΑΒΕ ΠΝΕΥΜΑ»!

Οι υπηρεσίες της σύγχρονης ψυχολογίας στην βελτίωση των όρων της ζωής του ανθρώπου είναι ασφαλώς όχι απλώς αξιόλογες αλλά και επαινετές. Η ευρεία διάδοση των ψυχολογικών γνώσεων συνετέλεσε και συντελεί στην κατανόηση του ανθρώπου από τον άνθρωπο σε όλες τις εκδηλώσεις του και τις μορφές ή τους τομείς της ζωής του. Η συνεχώς επισωρευομένη ψυχολογική εμπειρία, από τη μεθοδική έρευνα ή το αυθόρμητο και τυχαίο ψυχολογικό γεγονός, τίθεται συνεχώς στην υπηρεσία της βελτιώσεως και εξομαλύνσεως της καθημερινής ζωής του ανθρώπου. Αυτό σημαίνει ότι η πορεία της ζωής του ανθρώπου διαποτίζεται συνεχώς από το πνεύμα της ψυχολογίας «για ένα καλύτερο σήμερα»! Ό,τι είναι ψυχολογικό, είναι χρήσιμο σαν δείκτης ζωής. Ενώ κάθε «αψυχολόγητο» θεωρείται σαν κάτι σχεδόν ... απάνθρωπο!

*

Η τάση αυτή να «ψυχολογοποιούμε» την ύπαρξη και τη δράση του ανθρώπου είναι πολύ χρήσιμη, αλλά... μέχρις ενός σημείου! Πέρα από αυτό το σημείο αρχίζει η κατάχρηση του πνεύματος της ψυχολογίας. Οι επιστήμονες στην περίπτωση αυτή ομιλούν για «ψυχολογιαρχία» (Psychologismus). Σύμφωνα με την τάση αυτή, στην περιοχή της επιστημονικής ψυχολογικής ερεύνης, τα πάντα ανάγονται σε ψυχολογικά αίτια και άγονται σε ψυχολογικούς σκοπούς.

Η κατάχρηση των ψυχολογικών σπουδών θα μπορούσε να βεβαιωθώ πληθωρικά στην περιοχή της αγωγής του παιδιού. Το νέο ρεύμα της θεωρίας της αγωγής, που ωνομάστηκε «Νέα Αγωγή» (Education Nouvelle) και που ξεκίνησε από τις εμπειρίες της παιδαγωγικής αφυπνίσεως που προεκάλεσαν τα πρώτα κτυπητά πορίσματα της ψυχολογικής προόδου, τοποθέτησε το παιδί σ' ένα πολύ υψηλό βάθος. Με παιδαγωγικές και κυρίως ψυχολογικές πρωτοβουλίες εξωραίστηκε τόσο υπέρμετρα ή άμετρα η προσωπικότητα του παιδιού, ώστε βρεθήκαμε μπροστά σε μια παραποιημένη ψυχολογικά εικόνα. Το γεγονός ότι η Νέα Αγωγή δεν προχώρησε ανοδικά και δεν κατέκτησε όλα τα πεδία της αγωγής, αλλά περιορίστηκε σε «πρότυπα» μα πολυδάπανα ιδρύματα, δείχνει ότι οι ψυχολογικές πρωτοβουλίες παραποίησαν πράγματι την προσωπικότητα του παιδιού. Κυρίως ενόθευσαν το ανθρώπινο πνεύμα με πολλή... ψυχολογία και επομένως με πολλή... άνεση! Γιατί το πνεύμα της Νέας Αγωγής που διαμορφώθηκε με βάση τις ψυχολογικές θεωρίες στο τέλος-τέλος καθιέρωσε την ευκολία και την άνεση σαν βασικά μέσα της αγωγής του ανθρώπου και επομένως εμμέσως και σαν σκοπούς της υπάρξεώς του.

*

Το ψυχολογικό αυτό κλίμα, σαν διάσταση της υπάρξεως, επηρεάζει τη ζωή και του χριστιανού που είναι καλοπροαίρετος, ως προς τις υποχρεώσεις του και τα καθήκοντά του προς την Εκκλησία. Ο σύγχρονος χριστιανός θέλει κι εκείνος να ζήσει «ψυχολογικά» το χριστιανισμό του. Δηλαδή θεωρεί τους ψυχολογικούς συμβιβασμούς σαν αυτονόητα στοιχεία της εξελικτικής πορείας του κοινωνικού βίου αλλά και της ζωής της Εκκλησίας μέσα στους κόλπους του βίου αυτού. Εκτός από τον «κανονικό» όρο «κατ' οικονομία», ο σύγχρονος χριστιανός γνωρίζει κι ένα ψυχολογικό όρο με την ίδια επωνυμία. Ο συμβιβασμός του συγχρόνου «καλού» χριστιανού με τον κόσμο γίνεται για λόγους ψυχολογικούς και επομένως «κατ' οικονομία»!

Αναμφιβόλως είναι γεγονός ότι δεν ημπορεί κανείς εύκολα να εκτιμήση αντικειμενικά τα θετικά στοιχεία του ψυχολογικού «κατ' οικονομία»! Η ψυχολογία, όπως και αλλού υπογραμμίστηκε, έχει μια αξία αναμφισβήτητη. Αλλά μέχρι ενός ορίου..! Κι είναι αλήθεια, από την άλλη μεριά, ότι την υπέρβαση του ορίου αυτού την πραγματοποιεί ο σύγχρονος χριστιανός με πολλή άνεση. Με την άνεση ακριβώς που του δίνει η υπερεκτίμηση του πνεύματος της ψυχολογίας (κι ας μη γνωρίζει ο ίδιος θεωρητικά την ψυχολογία αυτή!). Με οδηγό, συνειδητά ή ασυνείδητα, το πνεύμα αυτό της ψυχολογίας προβάλλει τα δικαιώματά του στη ζωή και τις ανέσεις της. Θέλει να ζήσει την τεχνολογική ζωή του «εν Χριστώ Ιησού». Κι εδώ βέβαια συναντά μια δυσκολία που όμως, όπως φαίνεται, την απωθεί στο ασυνείδητό του. Ο σύγχρονος νος χριστιανός «σκηνοθετεί» μια ζωή ευσεβείας που είναι πολύ μακριά από την αυθεντική ευσέβεια, γιατί ο βασικός προσανατολισμός του δεν έχει στόχο τον ουρανό αλλά τη γη. Η ψυχολογική εκτίμηση και προοπτική της ζωής του τον κατευθύνει προς τη βίωση των τεχνολογικών αγαθών που δίνει... ο Θεός!

*

Όμως, παρά το γεγονός ότι η ψυχολογική προσαρμογή στη ζωή και η απόλαυση των τεχνολογικών αγαθών έχουν μια νομιμότητα αναμφισβήτητη, είναι στοιχεία μιας ζωής που δεν είναι αυθεντικά πνευματική. Το Ευαγγέλιο του Χριστού όχι μόνο δεν αρνείται την πρόοδο, αλλά και την επιβάλλει και την καθαγιάζει. Εξ άλλου, ως προς τη ψυχολογική προσαρμογή, την παραδέχεται πράγματι σαν όρο της ζωής που είναι αυτονόητα ανθρώπινη. Αλλά, παρ' όλα αυτά, το Ευαγγέλιο του Χριστού προβάλλει στη ζωή του Κυρίου και των Αποστόλων του μια ζωή ασκήσεως και αίματος! Μια ζωή βέβαια χαράς και ευδοκίας! Μια ζωή ποτισμένη με την αυθεντική χαρά που δεν ημπορεί κανείς να αφαιρέσει από την καρδιά του πνευματικού αγωνιστού. Μα, πριν απ' όλα, μια ζωή στολισμένη με το αίμα του μαρτυρίου της ασκήσεως σαν βασιλική πορφύρα και βύσσο!

Ο όσιος Νικήτας ο Στηθάτος συμπυκνώνει σε ολίγες λέξεις την περιγραφή της ασκήσεως και του μαρτυρίου που βιώνουν οι αυθεντικοί πνευματικοί άνθρωποι. Οι άνθρωποι αυτοί, κατά τον όσιο πατέρα, «Αεί γαρ πόνοις εαυτών καθαίρουσι τας ψυχάς και τας εντολάς του Κυρίου τηρούσι, κενούντες εαυτών τα αίματα υπέρ της αγάπης του Χριστού». Οι αυθεντικοί πνευματικοί άνθρωποι χύνουν το αίμα της ψυχής τους «υπέρ της αγάπης του Χριστού». Γιατί «καθαί-ρουσι την σάρκα νηστείαις και αγρυπνίαις. δάκρυσι το πάχος λεπτύνουσι της καρδίας. κακοπαθείαις νεκρούσι τα μέλη. προσευχή και μελέτη τον νουν πληρούσι φωτός και λαμπρόν αυτόν απεργάζονται. τη απαρνήσει των θελημάτων χωρίζουσι τας ιδίας ψυχάς από της του σώματος προσπαθείας και όλοι μόνου του πνεύματος γίνονται. Διό και πνευματικοί ου μόνον γνωρίζονται, αλλά και καλούνται παρά πάντων εικότως»¹.

Η συνοπτική αυτή περιγραφή του μαρτυρίου της ασκήσεως, που απεικονίζει τη δραματική ροή του αίματος της ψυχής, αποκαλύπτει συγχρόνως μια υπέρβαση: την υπέρβαση του ψυχολογικού δυναμικού της προσωπικότητας!

Η άσκηση, σαν μια δυναμική ενέργεια και λειτουργία της προσωπικότητας, είναι πράγματι υπέρβαση των ψυχολογικών δεδομένων και γενικώς του ψυχολογικού δυναμικού της προσωπικότητας. Ο ασκητής δεν συμμορφώνεται

με τις ψυχολογικές του ανάγκες. Αντιθέτως, δρα εναντίον των ψυχολογικών διαθέσεων και παρορμήσεων που εκφράζουν το ανθρώπινο στοιχείο της προσωπικότητας. Η ερημική εσωτερικότης είναι μια έντονη και δυναμική άσκηση της «ατομικότητας» που εκφράζεται ψυχολογικά. Οι επιθυμίες, οι προθέσεις, οι ανάγκες, οι στερήσεις και κάθε άλλο δυναμικό στοιχείο της ψυχολογικής υποστάσεως της ατομικότητας, δαμάζονται και εξουδετερώνονται από το πνευματικό βάθος της προσωπικότητας, αλλά με τρόπο βίαιο. Η άσκηση είναι μια αντιλογία στις επιθυμίες της «σαρκός» και ένα βίαιο μαστίγωμα των διαθέσεων και παρορμήσεων που είναι ντυμένες με τον ψυχολογικό χιτώνα, δηλ. μ' ένα ένδυμα ανθρωπίνης νομιμότητας. Η άσκηση είναι πράγματι μια υπέρβαση και μια άρνηση των λογικών, δηλ. ψυχολογικών δικαιωμάτων της προσωπικότητας. Η άσκηση είναι μια παράλογη πράξη που μετουσιώνει δυναμικά τις ψυχολογικές εμπειρίες του ανθρώπου σε πνευματική υπόσταση και ζωή. Χωρίς άσκηση, χωρίς βία και αιμάτινη πίεση στις αλαζονικές απαιτήσεις της ψυχολογικής ζωής του, δεν μπορεί ο χριστιανός ν' ανεβή την κλίμακα των αρετών και να εισέλθη στεφανωμένος στη βασιλεία του Θεού. Χωρίς να χύση αίμα, δεν μπορεί να λάβη πνεύμα. Η πνευματική αυτή βιαιοπραγία εις βάρος του εαυτού του από τον εαυτό του, είναι το περιζήτητο εισιτήριο του παραδείσου.

*

Ο όσιος Πέτρος ο Δαμασκηνός, στη προσπάθειά του να περιγράψει διεξοδικά το ψυχολογικό και πνευματικό μεγαλείο της υπακοής, υπενθυμίζει την ιστορία του προφήτου, που ξεπέρασε τον εαυτό του με μια πράξη δυναμική αλλά και απροσδόκητα πρωτότυπη!

Ένας προφήτης (Γ' Βασιλ. 21, 35-42), διηγείται ο όσιος πατήρ, έλαβε την εντολή από το Θεό να μεταφέρει στον αιμοχαρή και ειδωλολάτρη Βασιλέα Αχαάβ τις βουλές του. Ο προφήτης, πορευόμενος να συναντήσει τον βασιλέα, εσυλλογίζετο ότι η αποστολή του ήταν δύσκολη γιατί ο Αχαάβ ήταν πωρωμένος και δεν θα δεχόταν καν να αντικρύσει τον άνθρωπο του Θεού. Ήταν βέβαιος ο προφήτης ότι ο βασιλεύς δεν θα δεχόταν να μιλήσει μαζί του. Κι η σκέψη αυτή επροβλημάτιζε έντονα τον άνθρωπο του Θεού που ήθελε με κάθε θυσία να πραγματοποιήσει το θέλημά Του. Αλλ' ο αγωνιστής του Κυρίου δεν άργησε να βρη τη λύση του προβλήματός του. Εσκέφθηκε να ματώσει το κεφάλι του μ' ένα ισχυρό κτύπημα και αιμόφυρτος να παρουσιασθή στον βασιλέα, που δεν θα μπορούσε να μη ακούσει ένα πληγωμένο και αιμορραγούντα άνθρωπο.

Πράγματι, ο προφήτης, μόλις συναντά κάποιον αγρότη, τον διατάσσει. «άρου σου την αξίνη και πλήξον μου την κάραν». Έτυχε όμως ο αγρότης αυτός να είναι θεοσεβής και δεν εδέχθηκε να πλήξει τον άνθρωπο του Θεού. Ο προφήτης συνέχισε τον δρόμο του και συνήντησε άλλον αγρότη που δεν εδίστασε να του φέρη με δύναμη την αξίνη στο κεφάλι. Ευχαριστημένος ο προφήτης από την υπακοή του ανθρώπου αυτού του είπε, μόλις άρχισαν τα αίματα να σκεπάζουν το πρόσωπό του. «Ευλογία Κυρίου επί σε, ότι ήκουσας φωνής Κυρίου». Αιμόφυρτος λοιπόν ο προφήτης συνήντησε τον βασιλέα και ανήγγειλε σ' αυτόν το θέλημα του Θεού. Χάρις στο αίμα που έχυσε κατώρθωσε να κάνη διάλογο με τον βασιλέα και να πραγματοποιήσει την εντολή του Θεού.

*

Το κτύπημα της αξίνης στο κεφάλι του προφήτου δεν είναι βέβαια μια λογική πράξη. Είναι ασφαλώς μια παράλογη ενέργεια. Είναι όμως μια ενέργεια μ' ένα μοναδικό νόημα. Κλείνει μέσα της το νόημα της υπερβάσεως, δηλ. της βίας. Με μια πράξη βίας επάνω στον εαυτό του, ολοκλήρωσε με επιτυχία ο προφήτης την αποστολή του. Έδωσε αίμα και έλαβε πνεύμα!

Στην πράξη αυτή ακριβώς του προφήτου προβάλλεται ασύγκριτα και δυναμικά όλο το μεγαλείο της ασκήσεως που απετέλεσε εμπειρία και έργο ζωής όλων των αγίων της Εκκλησίας του Χριστού. «Οι γαρ προφήται, Απόστολοι και μάρτυρες ουκ έμαθον την θεογνωσίαν και την σοφίαν εξ ακοής ως ημείς, άλλ' αίματα έδωκαν και έλαβον πνεύμα, κατά το λεγόμενον υπό των Γερόντων. δος αίμα και λάβε πνεύμα. Διά τούτο και οι Πατέρες αντί Μαρτυρίου αισθητού, κατά συνειδήσιν εμαρτύρησαν, έχοντες αντί θανάτου σωματικού τον κατά προαίρεσιν, ίνα νικήση ο νους τα σαρκικά θελήματα και βασιλεύη εν Χριστώ Ιησού τω Κυρίω ημών. ω η δόξα και το κράτος, η τιμή και η προσκύνησις νυν τε και αεί. Αμήν. εις τους αιώνας»².

*

Αναμφιβόλως σήμερα το πρόβλημα της χριστιανικής μαρτυρίας στο σύγχρονο κόσμο είναι μια πολύ οδυνηρή και τραγική «σπαζοκεφαλιά»! Πολύς κόπος καταβάλλεται για να μελετηθή συστηματικά και διεξοδικά το πρόβλημα της δυναμικής χριστιανικής παρουσίας μέσα στο σύγχρονο, συγκεχυμένο και ταλαιπωρημένο κόσμο. Όχι μόνο μεμονωμένοι μελετηταί αλλά και συνέδρια και άλλα «σχήματα» χριστιανικής σκέψεως και πρωτοβουλίας, μοχθούν με ειλικρινείς διαθέσεις για να λύσουν πρακτικά το πύρινο αυτό πρόβλημα της χριστιανικής μαρτυρίας. Αλλά η λύση του προβλήματος αυτού δεν συνδέεται, δεν ημπορεί να συνδέεται πρωταρχικά, με σχήματα ποιμαντικής δεοντολογίας και τεχνικής. Η ερημική εσωτερικότης, που εκφράζει το γνήσιο και αυθεντικό ευαγγελικό πνεύμα, υπενθυμίζει ζωηρά το μοναδικό μονοπάτι που ημπορεί να οδηγήσει το σύγχρονο χριστιανό σε μια ατομική μα και ομαδική συμπεριφορά χριστιανικής μαρτυρίας. Είναι πάντοτε η «τεθλιμμένη οδός» σαν μια εκούσια και οδυνηρή «σπαζοκεφαλιά»! Είναι το αναίμακτο μαρτύριο της συνειδήσεως, που όμως ενώ κάνει το μαχητή να χύνη το αίμα της ψυχής του, του μεταγγίζει πνεύμα!

Αν δεν σπάση κανείς το κεφάλι του, με το νόημα της ασκητικής «βιαιοπραγίας», δεν έχει λοιπόν καμιά ελπίδα να λάβη πνεύμα. Η μαρτυρία της χριστιανικής ιδιότητος στηρίζεται εξάπαντος σε μια απώλεια (Ματθ. 10, 39). Γι' αυτό. «Δος αίμα και λάβε πνεύμα»!

1. *Φιλοκαλία των ιερών νηπτικών. Τόμος Γ', σελ. 300.*
2. *Ένθ' ανωτ. σελ. 168.*

9. ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΑΣ..!

Η εμφάνιση και η πρόοδος της ψυχολογίας του ασυνειδήτου (Βάθους) υπήρξε αναμφίβολα πολυσήμαντη. Όμως είναι γεγονός ότι κάθε αντικειμενικός ερευνητής ημπορεί να παραδεχθή σαν βασική κατεύθυνση της ψυχολογίας αυτής την αποκάλυψη της ποιότητας και του περιεχομένου της ανθρωπίνης προσωπικότητας.

Ήδη έγινε λόγος για την σπηλιά των ενστικτικών τεράτων, που η ψυχολογία του Βάθους απεκάλυψε. Αλλά δεν πρόκειται μόνο για «τέρατα» που ενσαρκώνουν απλώς ανθρώπινα πάθη. Κάθε ανθρώπινο, όσο «απάνθρωπο» κι αν είναι, μένει ανθρώπινο. Τα ανθρώπινα πάθη, όπως τα εγνώριζε ο άνθρωπος προ της εμφανίσεως της ψυχολογίας του Φρόυδ, ήσαν πάντοτε στα μέτρα της ανθρωπίνης αδυναμίας και ποταπότητας. Σαν πάθη ήσαν πάντοτε μιανό και μισητά, αλλά ήσαν απλώς ανθρώπινα πάθη γιατί είχαν την αιτία τους στην ανθρώπινη αδυναμία.

*

Η ψυχολογία του Βάθους, και κατ' εξοχήν η ψυχανάλυση, προχώρησε πέρα από το βυθό των ανθρωπίνων παθών, σε στρώματα που φιλοξενούν (σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της ψυχολογίας αυτής) ένα ασύλληπτο βόρβορο ηθικής ακαθαρσίας και ρυπαρότητας. Πρόκειται για τους ψυχαναλυτικούς ισχυρισμούς «περί της δομικής λειτουργίας των αιμομικτικών τάσεων που εμφωλεύουν σε κάθε ανθρώπινη ψυχή». Και, άσχετα βέβαια αν είναι ή δεν είναι εύκολη η εξουδετέρωση των ισχυρισμών αυτών και ακόμη άσχετα από τον αποτροπιασμό με τον οποίο ημπορεί να αντιδρά κανείς εναντίον μιας τέτοιας γενικεύσεως της αιμομικτικής βδελυρότητας, η ψυχαναλυτική αυτή ερμηνεία, ωρισμένων συγγενικών σχέσεων, έχει ένα νόημα πέρα από κάθε επιστημονική δικαίωση ή απόρριψη. Έχει το νόημα ότι δημιουργεί ένα αφάνταστα εσωτερικό ρήγμα στη βάση της αξιοπρεπείας της ανθρωπίνης προσωπικότητας, που όμως στο τέλος - τέλος πρέπει να εκτιμηθή εποικοδομητικά.

Αλήθεια! Καθώς είμαστε παγιδευμένοι στα καθιερωμένα σχήματα ζωής και επίσης (όπως απέδειξε επιδέξια ο Jung) ταυτισμένοι με το πολυδύναμο προσωπίο μας, αδυνατούμε συνήθως να στρέψουμε «ειλικρινά» το βλέμμα στο ψυχολογικό και ζωώδες ορμεμφυτικό βυθό της προσωπικότητός μας για να γνωρίσουμε αυτό που είμαστε! Το «προσωπίο» δεν επιτρέπει την προσβολή της αξιοπρεπείας μας, που θα προκαλούσε ενδεχομένως μια ματιά στα σκοτεινά βάθη του βυθού αυτού. Έτσι, κάθε τι που μειώνει την ανθρώπινη προσωπικότητα, μας προκαλεί. Μάλιστα κάθε τι που την αποδεικνύει απάνθρωπη, μας αναστατώνει.

*

Παρ' όλα αυτά θα πρέπει να παραδεχθούμε ότι το εγχείρημα της ψυχανάλυσεως, εκτός της αρνητικής του όψεως, έχει πράγματι και μια θετική πλευρά: το ξεσκέπασμα της εσωτέρας φύσεως του ανθρώπου. Ένα τέτοιο ξεσκέπασμα ημπορεί, υπό ωρισμένη έποψη, να εκτιμηθή σαν μια ηρωική πράξη του ανθρώπου που αναζητεί το γνήσιο και αυθεντικό εαυτό του. Πέρα ή πίσω από το προσωπίο, τις προφάσεις και τα προσχήματα, ο άνθρωπος αυτός

αναζητεί ό,τι είναι ανθρώπινο. Αλλά το ανθρώπινο δεν είναι πάντοτε αξιοπρεπές και ενάρετο και ευγενές. Σε πολλές περιπτώσεις είναι επίσης «ειδεχθές» και «δυσώδες»!

Η συμφιλίωσή μας με μια πραγματικότητα τόσο εσωτερική και συγχρόνως τόσο αρνητική, όσο είναι το «ειδεχθές» και το «δυσώδες» περιεχόμενο του εαυτού μας, είναι ασφαλώς δύσκολο έργο. Συνήθως προτιμούμε να σκεπτόμεθα για τον εαυτό μας τα κρείττονα. Το προσωπίο μας (ας είναι καλά!), σαν πολυδύναμος ψυχοπνευματικός μηχανισμός, αναλαμβάνει να εμπνεύσει την «ιδεατή» μας εικόνα και να μας δίνη αποδείξεις της ηθικής μας ανωτερότητας, και γιατί όχι, της πνευματικής μας ολοκληρίας. Είναι φαίνεται στη φύση του ανθρώπου να κατασκευάζη (ανεπίγνωστα) μια εικόνα του εαυτού του που είναι συνήθως αρτία από κάθε πλευρά και που γι' αυτό το λόγο δεν δέχεται να την θίξη κανείς από καμιά της πλευρά. Αλλά η ιδιόμορφη αυτή αντίδραση του εαυτού μας στην εικόνα του εαυτού του, ισοδυναμεί με μια προδοσία και με μια απάτη και παραπλάνηση. Προδίδεται ο εαυτός μας από τον εαυτό του. Απατά αυτός εαυτόν. Αυταπατάται! Ζει και δρα μέσα σε ψευδαισθήσεις και αυταπάτες.

Στο σημείο αυτό μόνο ημπορεί κανείς να αντιληφθή το σεισμικό συγκλονισμό που προκαλεί στον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου η ψυχολογία του Βάθους, που, σαν ένα γιγαντιαίο ψυχοτρύπανο, κάνει να αναπηδά από τα έγκατα του βυθού του κόσμου αυτού ο βόρβορος, ας ειπούμε, των αιμομικτικών τάσεων, που κατασπιλώνουν την ιδεατή (πλαστή) εικόνα του ανθρώπου. Μα κι αν δεχθούμε (πράγμα που είναι ασφαλώς πολύ σίγουρο) ότι οι τάσεις αυτές δεν αποτελούν αρχετυπικές λειτουργίες της προσωπικότητας και ότι ο σχετικός ισχυρισμός της ψυχανάλυσεως είναι μια τραγική υπερβολή, οπωσδήποτε η ψυχολογία του Βάθους «εξέθεσε εις κοινήν θέαν» την εσωτερική ακαταστασία, τη διάσπαση, την αγριότητα και το ψεύδος που κλείνει ο άνθρωπος μέσα του. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο οι υπηρεσίες που έχει προσφέρει η ψυχολογία αυτή στο σύγχρονο άνθρωπο έχουν ένα χαρακτήρα ασκητικό, δηλ. νηπτικό. Η ειλικρίνεια και γενικά ο ωμός τρόπος με τον οποίο η ψυχολογία του Βάθους αντιμετωπίζει τον «πολιτισμένο» και εξευγενισμένο άνθρωπο, είναι στοιχεία της ασκητικής συμπεριφοράς έναντι του βάθους της ανθρωπίνης προσωπικότητας.

*

Πράγματι! Ο ασκητής της ερήμου, όπως όλοι γνωρίζουμε, προσανατολίζει τη σκέψη του όχι προς την πλαστή και ιδεατή του εικόνα αλλά προς το ακάθαρτο βάθος του εαυτού του. Μάλιστα κι όταν ακόμη, με πολλή προσπάθεια και με αιμάτινους αγώνες, κατορθώση να ξεπεράση και να νικήση τα πάθη του, όταν έχη εισέλθει πλέον στην κατάσταση της απαθείας, δεν αποξενώνεται τελείως από το ακάθαρτο αυτό βάθος. Η ενδοσκόπησή του είναι πάντοτε διάλογος με το βάθος αυτό. Αυτό σημαίνει ότι όταν ο ασκητής στέκεται μπροστά στον εαυτό του, στέκεται συνήθως μπροστά στον ακάθαρτο εαυτό του.

*

Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, στην επιστολή του «Προς Ξένην μοναχήν»¹, βεβαιώνει ότι, όταν κατορθώση ο άνθρωπος να απαλλαγή ολίγον από τον κατακλυσμό των αισθητών και από την τύρβη που προκαλούν αυτά, τότε ημπορεί να «κατοπτρεύση τον εντός άνθρωπον». Και τί βλέπει τότε εντός του;

Βλέπει απλούστατα «το προσγεγεννημένον ειδεχθές προσωπίον», «το δυσειδές κάλυμμα» του εσωτερικού του κόσμου, το οποίο «διά πένθους απονίψασθαι σπεύδει». Ο δε Όσιος Νείλος ο Ασκητής υπενθυμίζει ότι ο νους του ανθρώπου δεν ημπορεί ακινδύνως να κατέρχεται μέχρι του εσωτερικού ακαθάρτου βυθού του ανθρώπου. Εάν ο νους δεν είναι ενισχυμένος από τη χάρη του Θεού και γυμνασμένος από την αδιάλειπτη άσκηση, δεν επιτρέπεται να κατέρχεται στο ακάθαρτο αυτό βάθος γιατί αυτό αποτελεί «τον σκοτασμόν των ακαθάρτων λογισμών»², που όμως έχουν μια ελκτική δύναμη. Είναι ικανοί να αιχμαλωτίσουν τη διάνοια και να τη θάψουν μέσα στον σκοτασμό αυτόν. Το ακατάβλητο δε, από κάποια άποψη, δυναμικό του ακαθάρτου περιεχομένου του ανθρώπου, υπογραμμίζει και η εξαγόρευση του νηπτικού αγωνιστού που, ενώ εγεύθηκε μόλις προ ολίγου τη θεωρία του θείου φωτός, προσήγγισε και πάλιν διά του νου τα «γεώδη» και «κόπρια». «Φως αιλαμπές πνευματικόν και ζωήν υπερκόσμιον έχω, θείαν και τροφήν και τρυφήν, αναβάσεις και εφέσεις και ενώσεις και απολαύσεις της τρισυποστάτου θεότητας, ξενοτρόπους και μετά Χριστού Ιησού του κυρίου των πάντων αρρήκτους φιλικάς διαθέσεις. αλλ' οίμοι της ταλαιπωρίας και αφροσύνης μου! Οίμοι των κακών της ανοίας μου! Ο ούτω διά της χάριτος υπερουράνιος γεγονώς νους μου, έστι ότε αποκλίνει κλαπείς προς σφαλερά και γεώδη και κόπρια και όλων δυσωδίας ανάπλεως, οίμοι! Τις ου θαυμάσεται και θρηνηήσει εις τα εμά, και εξ ελέους προκαλέσας υπέρ εμού Θεόν...»³. Έτσι η ασκητική εμπειρία συμφωνεί απόλυτα με τη βασική θέση της ψυχολογίας, που ορίζει ότι ο βυθός της ανθρωπίνης προσωπικότητας είναι ένας «ακάθαρτος», αφάνταστα «ακάθαρτος» χώρος!

*

Εξ άλλου η ψυχοθεραπεία, σαν εφηρμοσμένη ψυχολογία, έχει την εμπειρία του ποιοτικού περιεχομένου του βάθους της ανθρωπίνης προσωπικότητας από μια άλλη πλευρά. Δηλαδή, όπως γνωρίζουμε, ο νευρωτικός άνθρωπος που ζητεί τη βοήθεια της ψυχοθεραπείας, οδηγείται τελικά, με τη βοήθεια των μεθόδων και των μέσων που εκείνη χρησιμοποιεί, μπροστά στον εαυτό του. Χειραγωγείται στο να συναντήσει τον εαυτό του, να κατανοήσει το εσωτερο βάθος του και να αναλάβη τις ευθύνες του για μια καινούργια, ανανεωμένη ζωή. Αλλά η ψυχοθεραπευτική αυτή πείρα διδάσκει, ότι δεν ημπορεί εύκολα και άνετα να σταθή κανείς μπροστά στον εαυτό του! Ο όρος «ψυχική αντίσταση» χρησιμοποιείται πλέον πληθωρικά για να δηλώση το είδος της αντιδράσεως του ανθρώπου που καλείται να σταθή μπροστά στον αποκεκαλυμμένο εαυτό του. Ο άνθρωπος αυτός δεν θέλει να ιδή κατάματα τον εαυτό του. Κλείνει τα μάτια του μπροστά στην εικόνα του εαυτού του που αποκαλύπτει ο ψυχοθεραπευτικός διάλογος και αντιδρά με μια ιδιότυπη συμπεριφορά. Ο εαυτός του εναντίον του εαυτού!

*

Η σύγχρονη αυτή εμπειρία της ψυχοθεραπευτικής μεθοδολογίας και αγωγής δείχνει λοιπόν εύγλωττα, ότι και από την άποψη αυτή ο άνθρωπος αντιδρά ανακλαστικά στη θέα του βάθους του εαυτού του. Αλλ' αυτό ακριβώς το ψυχοθεραπευτικό δεδομένο σε σχέση με τη γενική απέχθεια του ανθρώπου για ενδοσκοπήσεις και βυθοσκοπήσεις, επιμαρτυρεί ότι μόνον υπό ωρισμένους όρους ή (τουλάχιστον) υπό κάποιον όρο είναι δυνατόν να σταθή ο άνθρωπος άνετα μπροστά στον εαυτό του. Και ο όρος αυτός είναι ασφαλώς η πνευματική ωριμότης. Βέβαια εδώ ημπορεί κανείς να διερωτηθή πώς θα αποκτηθή η

πνευματική αυτή ωριμότητας χωρίς προηγούμενες προσπάθειες αυτογνωσίας. Πρόκειται ασφαλώς για μια αμοιβαιότητα που όσο περισσότερο εξελίσσεται τόσο πιο άνετα επιτρέπει στο άτομο να θεωρή τον εαυτό του. Οι απόπειρες αυτογνωσίας που εξελίσσονται σε προσπάθειες αυτοθεωρήσεως και εκείνες σε συστηματικούς μόχθους βυθοσκοπήσεως προάγουν σε μια πνευματικότητα που είναι προϋπόθεση μιας πέρα για πέρα ειλικρινούς και «αδιάστατης» αυτογνωσίας. Η αμοιβαιότηης αυτή κατανοείται ευκολώτερα μέσα στη ζωή της ερήμου. Τη διαπίστωση αυτή επικυρώνει πλέον πανηγυρικά η ασκητική εμπειρία, αφού, όπως είπαμε ήδη, ο αγωνιστής της ερήμου είναι βασικά προσανατολισμένος όχι προς την ιδεατή του εικόνα ή προς τις πνευματικές του κατακτήσεις, αλλά προς το ακάθαρτο βάθος του εαυτού του. Όσο περισσότερο προάγεται στην πνευματική ζωή, τόσο βαθύτερα ανερευνά και εξετάζει τον εαυτό του.

*

Την άποψη αυτή, ότι δηλαδή η ειλικρινής και «άνετη» αυτοθεώρηση του εσωτερικού δράματος του ανθρώπου ημπορεί να γίνεται μόνο υπό τον όρο της πνευματικής ωριμότητος, την επιβεβαιώνει και ο Επίσκοπος της Εμέσης Νεμέσιος με μια πρωτότυπη κάπως ερμηνεία της εδεμικής απαγορεύσεως. Ο Νεμέσιος, στο έργο του «Περί φύσεως του ανθρώπου», υποστηρίζει την άποψη σύμφωνα με την οποία η απαγόρευση εκ μέρους του Θεού της βρώσεως του καρπού του δένδρου της γνώσεως του καλού και του κακού αφωρούσε την απαγόρευση της αυτογνωσίας. «Επειδή δε ου συνέφερον αυτώ προ της τελειώσεως γνώναι την φύσιν εαυτού, απηγόρευσεν αυτώ μη γεύσασθαι του ξύλου της γνώσεως. Ήσαν γαρ, μάλλον δε εισίν έτι και νυν δυνάμεις εν τοις φυτοίς μέγιστα. τότε δε, ως εν αρχή της κοσμοποιίας, ακραιφνείς ούσαι, ισχυροτάτην είχαν την ενέργειαν. Ην ουν και απόγευσίς τινος καρπού, γνώσιν εμποιούσα της οικείας φύσεως. Ουκ ηβούλετο δε αυτόν ο Θεός προ της τελειώσεως γνώναι την οικείαν φύσιν, ίνα μη, γνους εαυτόν ενδεά πολλών όντα, της σωματικής επιμεληθή χρείας, καταλιπών την της ψυχής πρόνοιαν. Και διά ταύτην την αιτίαν εκώλυσεν αυτόν μεταλαβείν του καρπού της γνώσεως. Παρακούσας δε και γνους εαυτόν, της μεν τελειώσεως εξέπεσε, της δε σωματικής χρείας εγένετο»⁴.

Η ερμηνεία αυτή του Νεμεσίου Εμέσης υπενθυμίζει την προπρωτική αδυναμία του ανθρώπου να θεωρή εαυτόν. Δηλαδή, όχι μόνον μετά την πτώση του ανθρώπου αλλά και προ της πτώσεως, κατά τον Νεμέσιον, υπήρχε, όπως άλλωστε είναι εύλογο, το πρόβλημα της διαστάσεως μεταξύ του τί είναι ο άνθρωπος και τί οφείλει να γίνη ή να είναι. Εξ άλλου η διάσταση αυτή υπεγράμμιζε και κατά την περίοδο αυτή της «αθωότητος» ότι ο άνθρωπος μόνο υπό ωρισμένους ορούς θα είχε τη δυνατότητα να αποκτά μια εποικοδομητική αυτογνωσία. Έτσι η ψυχολογική και πνευματική εκδοχή της φράσεως «Ου παντός εις Κόρινθον πλειν» πρέπει ασφαλώς να θεωρήται έγκυρη και προ και μετά την πτώση του ανθρώπου. Δεν ημπορεί πράγματι ο καθένας μόνος του και χωρίς ωρισμένες βασικές προϋποθέσεις να προσπαθή να γνωρίση τον εαυτό του. Η ερημική μάλιστα εσωτερικότης αποκλείει σαφώς μια τέτοια δυνατότητα. Ο μαθητευόμενος ασκητής είναι ψυχικά και πνευματικά δεμένος με τον γέροντά του και μόνο με την καθοδήγηση και την ερημική του σοφία προχωρεί βήμα προς βήμα στους δαιδαλώδεις δρομίσκους της εσωτερικότητος. Σε στιγμές που η θέα της εσωτερικότητος αυτής τον

τρομάζει ή τον απογοητεύει, τον ενθαρρύνει και τον στηρίζει η πνευματική οντότητα του γέροντος. Κι αυτό, από πλευράς πνευματικής στρατηγικής και τέχνης, έχει ανεκτίμητη αξία και μοναδικό νόημα. Η προειδοποίηση «Ουαί τω ενί» (Εκκλ. 4, 10) κατανοείται εδώ σ' όλη την έκτασή της. Αλλοίμονο σ' εκείνον που στέκεται «μόνος» μπροστά στον εαυτό του. Δηλαδή «μόνος» δεν είναι εύκολο να σταθή κανείς μπροστά στο γνήσιο και αυθεντικό εαυτό του, αλλά και αν ακόμη κατορθώση «μόνος» του να σταθή μπροστά στο χάος του εαυτού του, μόλις σταθή θα πέση. Γιατί ποιος ημπορεί να σηκώση το ψυχολογικό και πνευματικό βάρος ενός χάους;

*

Εδώ ας θυμηθούμε τη μεγάλη μορφή του ευαγγελικού τελώνη. Με το κεφάλι κρεμασμένο στο στήθος του έχει μπροστά του την πανοραμική θέα του εαυτού του. Μια θέα συγκλονιστική, απογοητευτική, φρικτή, απερίγραπτη! Αλλά ο τελώνης στέκεται, δεν πέφτει. Στέκεται μπροστά στον εαυτό του. Ναι, αλλά τη δύναμη την οφείλει σε μια παρουσία. Στην παρουσία του Θεού που κλείνει μέσα του. Γι' αυτό άλλωστε, ό,τι βλέπει, ό,τι τον τρομάζει, ό,τι τον συγκλονίζει, το συνοψίζει στη σωτήρια προς Αυτόν κραυγή. «Ο Θεός ιλάσθητί μοι τω αμαρτωλώ» (Λουκ. 18, 13). Υπό τον όρο αυτόν η αυτογνωσία του τελώνη είναι συγχρόνως βίωση σωτηρίας. Βλέπει, κραυγάζει, σώζεται. Μια εξελικτική πνευματική πορεία που καταξιώνει την αυτοθεώρηση και δείχνει ότι υπάρχει ένας νόμιμος τρόπος για να ημπορέση κανείς να σταθή λυτρωτικά μπροστά στον εαυτό του. Αιώνες τώρα γνωρίζουμε ότι ο τρόπος αυτός είναι η πορεία μέσα από τα μονοπάτια της ερημικής εσωτερικότητας..!

*

Ο σύγχρονος άνθρωπος δίνει καθημερινά πληθωρικές αποδείξεις για το γεγονός ότι... αποφεύγει τον εαυτό του! Είναι παγιδευμένος στο φαύλο αυτό κύκλο: είναι τελείως μόνος με τον εαυτό του και συγχρόνως αφάνταστα μακριά από τον εαυτό του. Ο διάλογος με τον εαυτό του, οσάκις τον απειλεί, τον αναστατώνει και τον τρομάζει. Αδιάψευστος μάρτυς του γεγονότος αυτού η ψυχολογία του Βάθους και δημόσιος. .. κατήγορος η αντικοινωνική του κοινωνικότητας!

Αλλά και ο σύγχρονος χριστιανός, σε πολλές περιπτώσεις, δείχνει ότι υποδύεται απλώς κάποιο ρόλο ή ότι είναι άσχετος με τον εαυτό του. Έτσι και στη περίπτωση του το πρόβλημα, πολλές φορές, είναι το ίδιο. η μόνωση και η αποξένωση. Φαίνεται πως η «καθιερωμένη» ευσέβεια πολύ ολίγα πράγματα ημπορεί να προσφέρει στη δυναμική και αυθεντική ανανέωση της εσωτερικότητός του. Γι' αυτό περισσότερο για το σύγχρονο χριστιανό είναι αναγκαία η αυτοθεώρηση που βιώνεται στ' αχνάρια της φιλοκαλικής ερημικής εσωτερικότητας. Όταν γευθή τις εμπειρίες της εσωτερικότητας αυτής, θα καταλάβη ο χριστιανός αυτός, χωρίς δυσκολία, ότι πράγματι μόνο υπό τον όρον αυτόν ημπορεί ο εαυτός του να σταθή μπροστά στον εαυτό του. Κι αυτό σημαίνει ασφαλώς την αρχή της αυθεντικής πνευματικής ζωής, της ζωής που το Ευαγγέλιο του Χριστού καταγγέλλει...!

1. Φιλοκαλία των ιερών νηπτικών. Τόμος Δ', σελ. 109.

2. Ένθ' ανωτ. Τόμος Α', σελ. 213.

3. Ένθ' ανωτ. Τόμος Δ', σελ. 366.

4. Βιβλ. Ελλήνων Πατέρων (Έκδ. Αποστ. Διακ.) Τόμος 38, σελ. 224 εξ.

ΠΗΓΗ: "ΦΙΛΟΚΑΛΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΕΡΗΜΙΚΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΟΣ”
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΥΨΕΛΗ

πηγή: www.impantokratoros.gr